

«Προσέγγιση στην έννοια των Συμβάσεων Σύμπραξης Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ.)»¹

Ασπασία Καλαφάτη, Εφέτης Δ.Δ.

31-5-2023

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

A.ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

B.ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ.

Γ.ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ. διεθνώς και στην Ε.Ε.

Δ.ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ. κατά το Ν. 3389/2005 (όπως συμπληρώνεται από τους ν. 4412 και 4413/2016)

ΟΡΙΣΜΟΣ, ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ, ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΥΠΑΓΩΓΗΣ ΣΕ Σ.Δ.Ι.Τ., ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΑΓΩΓΗΣ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ Σ.Δ.Ι.Τ., ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΜΠΡΑΞΗ, ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ.

Ε.ΕΡΓΑ Σ.Δ.Ι.Τ. – ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΤΕ

ΣΤ.ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ

Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

A.ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Μιας και το θέμα μας σήμερα άπτεται των «Μεγάλων Συμβατικών Έργων», θεωρώ ότι θα ήταν παράλειψη να μην επιχειρηθεί μια ελάχιστη προσέγγιση σε μια κατηγορία συμβάσεων, η οποία δεν είναι οικεία στους συναδέλφους Εφέτες Δ.Δ., που υπηρετούν σε ειδικά τμήματα συμβάσεων

¹ Το παρόν αποτελεί επεξεργασμένη-αναπτυγμένη μορφή της εισήγησης που παρουσιάστηκε στην ημερίδα της 31-5-2023, η οποία διεξήχθη στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο με θέμα «Συμβάσεις-Πολεοδομία-Δικαστές και μηχανικοί για αειφόρο ανάπτυξη»

(προσυμβατικά ή ουσίας). Πρόκειται για τις επονομαζόμενες συμβάσεις «Σύμπραξης Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα» (Σ.Δ.Ι.Τ.) του ν. 3389/2005 (Α' 232), οι οποίες, μαζί με τις ευρύτατης έκτασης εφαρμογής συμβάσεις παραχώρησης του ν. 4413/2016, αποτελούν μια διακριτή κατηγορία εναλλακτικής μορφής σύμβασης, με οικονομικό αντικείμενο ιδιαίτερα σημαντικό.

Οι διαφορές που αναφύονται με αφορμή τις συμβάσεις αυτές, στο στάδιο που προηγείται της σύναψης της σύμβασης, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Επικρατείας². Όταν δε, προσβάλλονται πράξεις που άπτονται της διαδικασίας υπαγωγής ενός έργου στα Σ.Δ.Ι.Τ. ή πράξεις της ίδιας της διαγωνιστικής διαδικασίας από τρίτους, οι οποίοι δεν έχουν μετάσχει στην επίμαχη διαγωνιστική διαδικασία ούτε ενδιαφέρονται να μετάσχουν σε αυτήν και να διεκδικήσουν την ανάθεση της σύμβασης, γεννάται ακυρωτική διαφορά, η οποία υπάγεται στην αρμοδιότητα του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας³. Εξάλλου, με αίτηση ακύρωσης προσβάλλονται και όσες πράξεις εκδίδονται στα πλαίσια της ειδικής νομοθετικής διαδικασίας, που διέπει το έργο αυτό καθεαυτό, όπως όταν απαιτείται διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης⁴. Περαιτέρω, οι διαφορές που ανακύπτουν κατά το στάδιο της εκτέλεσης των εν λόγω συμβάσεων υπάγονται σε ειδική διαιτησία⁵, όπως τούτο ορίζεται στο άρθρο 31 του ν. 3389/2005⁶, η

² Βλ. άρθρο 372 παρ. 3 του ν. 4412/2016 «Αρμόδιο για την εκδίκαση των υποθέσεων του παρόντος είναι το Διοικητικό Εφετείο της έδρας της αναθέτουσας αρχής. Κατ' εξαίρεση, διαφορές οι οποίες προκύπτουν κατά την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης έργων ή υπηρεσιών και δημόσιων συμβάσεων, οι οποίες υλοποιούνται ως Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ.) σύμφωνα με τον ν. 3389/2005 (Α' 232), εκδικάζονται από το Συμβούλιο της Επικρατείας. ...», Ιωάννης Κίτσος «Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα και Συμβάσεις Παραχώρησης», εκδ. Σάκκουλας 2014, σελ. 437 «Η σύμβαση σύμπραξης, αποτελεί δημόσια σύμβαση, για τη διαδικασία ανάθεσης της οποίας εφαρμόζονται οι αντίστοιχες διατάξεις του Ν. 3389/2005 (άρθρα 9-16) οι οποίες ενσωματώνουν εν μέρει την Οδηγία 2004/18/ΕΚ, οι υπόλοιποι κανόνες του ευρωπαϊκού ενωσιακού δικαίου και οι γενικές αρχές που έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΔΕΕ, η δικαστική προστασία για το προσυμβατικό στάδιο, και οι γενικές αρχές που εφαρμόζει η νομολογία του ΣΤΕ, προβλέποντας αυστηρές διατάξεις διοικητικού δικαίου που στόχο έχουν την προστασία του ανταγωνισμού και της διαφάνειας»

³ Βλ. ΣΤΕ 1886/2022, 2032/2019, 222/2018

⁴ Βλ. ΣΤΕ 51/2023 του Ε' Τμήματος, με αντικείμενο την ακύρωση της ΑΠ 173714/9.7.2014 απόφασης του Υπ. Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, με θέμα: «Έγκριση περιβαλλοντικών όρων του έργου: «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Απορριμμάτων Περιφέρειας Πελοποννήσου με ΣΔΙΤ» της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου με φορέα του έργου την Περιφέρεια Πελοποννήσου».

⁵ Βλ. σε Συλλογικό «Δημόσιες Συμβάσεις – Κρίσιμα Ζητήματα και πρόσφατες εξελίξεις», Πρακτικά Συνεδρίου Τρίπολης 2 Οκτωβρίου 2021, εκδ. Σάκκουλα, Ιωάννης Κίτσος «Περί

συνταγματικότητα δε της ως άνω διάταξης έχει αμφισβητηθεί από μέρος της θεωρίας⁷. Με το άρθρο 62 του ν. 4413/2016⁸ -με τον οποίο μεταφέρθηκαν οι διατάξεις της Οδηγίας 2014/23/ΕΕ, σχετικά με τις συμβάσεις παραχώρησης στο εθνικό δίκαιο- ορίσθηκε ότι οι διαφορές από την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών (παραχώρησης) μπορούν να επιλύονται είτε με διαιτησία (άρθρο) είτε δικαστικώς από τα αρμόδια πολιτικά και διοικητικά εφετεία (άρθρο 64), ενώ με

του εν Ελλάδι κρατούντος συστήματος επίλυσης διαφορών εκ συμβάσεων εκτέλεσης δημοσίων έργων» σελ. 141, **Βασιλική Κάρμου/Παναγιώτης Οικονόμου/Ελένη Τροβά** «Η κατασκευαστική διαιτησία» εκδ. Σάκκουλας 2016, σελ. 119-121, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» 2014, σελ. 431- 444 (σελ. 439) «...η επίλυση των διαφορών που αναφέρονται στην ερμηνεία ή την εφαρμογή ή το κύρος των συμβάσεων σύμπραξης ή των παρεπόμενων συμφώνων επιλύεται με διαιτησία (κατ' αποκλεισμό των κρατικών δικαστηρίων), και με διαδικαστικούς κανόνες που συμφωνούν τα μέρη στη σύμβαση σύμπραξης ή τα παρεπόμενα σύμφωνα κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις που ισχύουν για τις διαιτησίες του Δημοσίου (άρθρο 31 παρ. 2)», (σελ. 436) «Ο Ν. 3389/2005 προβλέπει κατ' αποκλειστικότητα τη διαιτησία ως μοναδικό τρόπο για τη διευθέτηση των διαφωνιών των συμβαλλομένων μερών. Όμως, από την αποκλειστικότητα αυτή δεν πρέπει να συναχθεί, ότι ηπιότεροι μηχανισμοί επίλυσης των διαφορών αντίστοιχης «φιλοσοφίας» που προηγούνται της διαιτησίας αποκλείονται από τον Ν., αλλά αντίθετα εναπόκειται στη συμβατική ελευθερία των μερών η υιοθέτησή τους και υπό τους ειδικότερους όρους τους. Η άποψη αυτή μπορεί να στηριχθεί και στις διατάξεις των άρθρων 17 παρ. 2 περ. κ) και κε), οι οποίες προβλέπουν αντίστοιχα ότι στο περιεχόμενο των συμβάσεων σύμπραξης περιλαμβάνεται η διαδικασία επίλυσης των διαφορών, καθώς και η τυχόν διαδικασία επίλυσης διαφορών από Επιτροπή Εμπειρογνομόνων που ορίζουν από κοινού τα συμβαλλόμενα μέρη. Συνεπώς, εγκύρως μπορεί να συμφωνηθεί στη σύμβαση σύμπραξης του Ν. 3389/2005, πέραν της διαιτησίας, η συναινετική επίλυση, ο ορισμός τρίτων πραγματογνωμόνων και ο ορισμός τρίτων διαμεσολαβητών»

⁶ Άρθρο 31 (Επίλυση διαφορών - Εφαρμοστέο Δίκαιο). «1. Διαιτησία. Κάθε διαφορά που προκύπτει σχετικά με την εφαρμογή, την ερμηνεία ή το κύρος Συμβάσεων Σύμπραξης ή των Παρεπόμενων Συμφώνων επιλύεται με διαιτησία. 2. Κανόνες Διαιτησίας. Κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις που ισχύουν για τις διαιτησίες του Δημοσίου, με τη Σύμβαση Σύμπραξης ή τα Παρεπόμενα Σύμφωνα καθορίζονται κανόνες που διέπουν τον ορισμό των διαιτητών, οι εφαρμοστέοι κανόνες διαιτησίας, η έδρα του διαιτητικού δικαστηρίου (ή οργάνου), οι αμοιβές των διαιτητών (εφόσον δεν ορίζονται από τους εφαρμοστέους κανόνες διαιτησίας) και η γλώσσα στην οποία θα διεξαχθεί η διαιτησία. Η διαιτητική απόφαση είναι οριστική και αμετάκλητη και δεν υπόκειται σε κανένα τακτικό ή έκτακτο ένδικο μέσο, αποτελεί δε τίτλο εκτελεστό χωρίς να χρειάζεται να κηρυχθεί αυτό από τα τακτικά Δικαστήρια, και τα αντίδικα μέρη δεσμεύονται να συμμορφωθούν αμέσως με τους όρους της. 3. Εφαρμοστέο Δίκαιο. Για την επίλυση διαφοράς που αναφέρεται στην ερμηνεία ή στην εφαρμογή ή το κύρος της Σύμβασης Σύμπραξης εφαρμόζεται το Ελληνικό Ουσιαστικό Δίκαιο».

⁷ **Αναστάσιος Τάχος** «Παρατηρήσεις επί του Ν. 3389/2005 Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα» σε Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών, τεύχος 12/2005 σελ. 1245-1247, κατά τον οποίο, η καθολική υπαγωγή των διαφορών από τα Σ.Δ.Ι.Τ. σε διαιτησία σε πρώτο και τελευταίο βαθμό, κατ' αποκλεισμό εξ ολοκλήρου των δικαστηρίων, είναι αντισυνταγματική, καθώς αποτελούν διαφορές που αφορούν αντικείμενα κατ' εξοχήν κρατικής αρμοδιότητας, ήτοι δημοσίου συμφέροντος, **Βασιλική Κάρμου/Παναγιώτης Οικονόμου/Ελένη Τροβά** «Η κατασκευαστική διαιτησία» εκδ. Σάκκουλας 2016, σελ. 120-121, ιδίως υποσημείωση 218 με παράθεση των αντιτιθέμενων σχετικών απόψεων και την νομολογία

⁸ Βλ. άρθρο 62 του ν. 4413/2016 «Ανάθεση και εκτέλεση συμβάσεων παραχώρησης Εναρμόνιση με την Οδηγία 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης (ΕΕ L 94/1/28.3.2014) και άλλες διατάξεις», Α' 148/8-8-2016, «Για την επίλυση διαφορών μεταξύ των αναθετουσών αρχών ή των αναθετόντων φορέων και των παραχωρησιούχων, που αναφύονται κατά την εκτέλεση συμβάσεων παραχώρησης έργων ή υπηρεσιών του παρόντος νόμου, εφαρμόζονται οι διαδικασίες των άρθρων 64, 65, 66 και 67».

το άρθρο 63 του ιδίου νόμου προβλέπεται και η εξωδικαστική λύση της διαφοράς. Ωστόσο, στην αιτιολογική έκθεση του ως άνω άρθρου ρητώς ορίζεται ρητώς ότι «Ειδικά για τις διαφορές από την εκτέλεση συμβάσεων παραχώρησης, που υλοποιούνται ως Συμπράξεις Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα του Ν. 3389/2005, επιλύονται σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 31 του ν. 3389/2005», δηλαδή ότι οι διαφορές από τις Σ.Δ.Ι.Τ. επιλύονται με την ειδική δαιτησία.

Στον αντίποδα, μετά την κατάργηση των διατάξεων του ν. 3669/2008⁹ (Α' 116) με το άρθρο 377 παρ. 1 περ. 31 του ν. 4412/2016¹⁰ (Α' 147), καταργήθηκαν και οι διατάξεις των άρθρων 30 παρ. 2 και 114 του ν. 3669/2008, με τις οποίες γινόταν έλεγχος νομιμότητας από το Ελεγκτικό Συνέδριο, των σχεδίων συμβάσεων Σ.Δ.Ι.Τ. πριν από την σύναψή τους, όταν η σύμβαση ήταν προϋπολογισμού δαπάνης άνω του 1.000.000 ευρώ¹¹, ενώ δεν περιελήφθη σχετική διάταξη ελέγχου των Σ.Δ.Ι.Τ. στο μεταγενέστερο ν. 4700/2020 (Α' 127)¹².

Β.ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ.

Η αμφισβήτηση του Κοινωνικού Κράτους στο τέλος της δεκαετίας του 1960 και η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού μετά την κρίση του 1973/1974 θέτουν σε αμφισβήτηση το μοντέλο του Keynes, που είχε επικρατήσει στις ΗΠΑ μετά το Κραχ του 1929 και στον ευρωπαϊκό χώρο, πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το κράτος χαρακτηρίζεται ως «μεγάλο και σπάταλο», οπότε θα πρέπει να μειωθεί μέσω των ιδιωτικοποιήσεων, ενώ η αγορά

⁹ «Κύρωση της κωδικοποίησης της νομοθεσίας κατασκευής δημόσιων έργων»

¹⁰ «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)»

¹¹ **Συλλογικό** «Περιβάλλον – Δημόσιες Συμβάσεις. Νεώτερες εξελίξεις και προβληματισμοί», Νομική Βιβλιοθήκη 2016, **Γεωργία Μαραγκού** «Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα - Ο έλεγχός τους από τα Ανώτατα Ελεγκτικά Ιδρύματα - Η περίπτωση του Ελληνικού Ελεγκτικού Συνεδρίου», σελ. 451-467 (466-467) «Ο έλεγχος νομιμότητας, τον οποίο διενεργεί το Ελεγκτικό Συνέδριο στο προσυμβατικό στάδιο των ΣΔΙΤ και των συμβάσεων παραχώρησης, ολοκληρώνεται με τον έλεγχο απόδοσης των συμβάσεων αυτών. Μόνο με τον έλεγχο αυτό το Ελεγκτικό Συνέδριο, ως ο Ανώτατος Ελεγκτικός Θεσμός στη χώρα, μπορεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο η ανάθεση ενός δημοσίου έργου ως ΣΔΙΤ ή με σύμβαση παραχώρησης σε σχέση με την κλασσική σύμβαση ανάθεσης εκτέλεσης δημοσίου έργου διασφαλίζει την ορθή αξιοποίηση των κονδυλίων (value for money) και μάλιστα υπό ασφυκτικές δημοσιονομικές πιέσεις και περιορισμούς».

¹² Βλ. σχετικά άρθρα 324-337 του ως άνω νόμου «Ενιαίο κείμενο Δικονομίας για το Ελεγκτικό Συνέδριο, ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο για τον προσυμβατικό έλεγχο, τροποποιήσεις στον Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, διατάξεις για την αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις».

αναγορεύεται ως ο αποφασιστικός παράγοντας για την οικονομική μεγέθυνση και ευημερία. Το «παρεμβατικό κοινωνικό κράτος» αντικαθίσταται από το «ρυθμιστικό κράτος», στο πλαίσιο του οποίου, οι κρατικές λειτουργίες θα πρέπει να διέπονται από τις βασικές αρχές του New Public Management¹³, που έρχεται να αντικαταστήσει το γραφειοκρατικό μοντέλο της δημόσιας διοίκησης με έναν πιο αποκεντρωμένο χαρακτήρα¹⁴. Οι βασικές αρχές του New Public Management προϋπάρχουν ιδίως στις Σκανδιναβικές χώρες, αλλά από την δεκαετία του 1980 εκλαμβάνουν καθολικό χαρακτήρα στις υπόλοιπες

¹³ **Χρυσάνθος Τάσης** «Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ και σοσιαλιστική οικογένεια: Το παράδειγμα των Ανεξάρτητων Αρχών στην Ελλάδα», σε Συλλογικό Έργο «Σύ και δικαστής άριστος», εκδ. Σάκκουλας 2022, σελ. 1704-1706, «...Τα βασικά χαρακτηριστικά του Νέου Δημόσιου Μάνατζμεντ μπορούν να συνοψισθούν ως εξής : Προωθεί τη μετατροπή της σχέσης του πολίτη με το (κοινωνικό) κράτος το οποίο χαρακτηρίζεται από το παραδοσιακό μοντέλο γραφειοκρατικής διοίκησης σε σχέση πελάτη/καταναλωτή υπηρεσιών του ρυθμιστικού πλέον κράτους με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στην αποτελεσματικότητα και στην αποδοτικότητα της δημόσιας διοίκησης. Η λειτουργία της νέας δημόσιας διοίκησης επηρεάζεται από τις βασικές αρχές των ιδιωτικών επιχειρήσεων, είτε μέσω της απευθείας ιδιωτικοποίησης δημόσιων επιχειρήσεων είτε μέσω της εισαγωγής κανόνων του ιδιωτικού management στο δημόσιο τομέα. Εισάγονται μετρήσιμοι δείκτες σε κάθε δημόσιο υπάλληλο με αποτέλεσμα να προτάσσεται η αποτελεσματικότητα στην απόδοσή του σε σχέση με τον μέσο όρο των συναδέλφων του στην ίδια υπηρεσία, μια εξατομικευμένη αντίληψη της δημόσιας διοίκησης με βάση τις θεωρίες του Ανθρώπινου Δυναμικού τις Θεωρίες Ποιότητας και τη Διοίκηση Έργων που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Εισάγεται η αρχή της οικονομικότητας με την εκτίμηση κόστους/οφέλους σχετικά με τη σύνταξη των δημόσιων προϋπολογισμών... «Το Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ είναι η κυρίαρχη προσέγγιση που οδηγεί στην ανα-οριοθέτηση των σχέσεων του κράτους τόσο με την οικονομία όσο και με την κοινωνία πολιτών». Πρωτοπόροι σε αυτό είναι η M. Thatcher στο Ην. Βασίλειο η οποία τη δεκαετία του 1980 διαφοροποίησε τον παραδοσιακό ρόλο της δημόσιας διοίκησης ως «policy entrepreneur» αλλά και ο B. Clinton τη δεκαετία του 1990 με την πολιτική «National Performance Review». Μια άλλη βασική λειτουργία του σύγχρονου ρυθμιστικού κράτους είναι η πρακτική της διακυβέρνησης... η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έδωσε τη δυνατότητα στις δυνάμεις της αγοράς να μπορούν να κινούνται ελεύθερα, χωρίς κανέναν περιορισμό, τάση για παγκοσμιοποίηση... με στόχο να διαμορφώσει τους όρους για τη διεύθυνση και κερδοφορία του ιδιωτικού τομέα, σε μια συγκυρία όπου μετά το 1990 και την τάση για παγκοσμιοποίηση οι δημόσιες πολιτικές έχουν ένα σύνθετο περιεχόμενο».

¹⁴ **Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος** «Ο νεοφεουδαρχικός συνταγματισμός» εκδ. Σάκκουλας 2022, σελ. 59-60 «...σε θεσμικό επίπεδο, τα νεοφεουδαρχικά φαινόμενα έγιναν πιο έκδηλα με τη συμβασιοποίηση (contractualisation) της δημόσιας δράσης, δηλαδή τη μετάβαση από ένα νομικό μοντέλο στο οποίο οι δημόσιες εξουσίες επιβάλλουν τη βούλησή τους από τα πάνω σε ένα μοντέλο στο οποίο γίνονται μέρος μιας συμφωνίας βουλήσεων. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με τον μετασχηματισμό της οργάνωσης και της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης (new public management) και την υιοθέτηση μιας πολυεπίπεδης διακυβέρνησης (multi-level governance), στο πλαίσιο των οποίων κατακερματίστηκαν οι κάθετες ιεραρχικές δομές, πολλαπλασιάστηκαν οι αυτοτελείς διοικητικά μονάδες και οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές και ιδρύθηκαν sui generis διοικητικά σώματα με έναν υψηλό βαθμό αυτονομίας σε επιμέρους τομείς διοικητικής δράσης (agencification). Στο πλαίσιο αυτό, ο ιεραρχικός διοικητικός έλεγχος είτε εκμηδενίζεται είτε υποχωρεί υπέρ μιας συναλλακτικής-διαπραγματευτικής πρακτικής... στο ίδιο πλαίσιο, προκειμένου να υλοποιηθούν δημόσιοι στόχοι, λαμβάνουν χώρα ποικίλες Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), μέσω συμβατικών εκχωρήσεων και δεσμεύσεων με ιδιώτες»

ευρωπαϊκές, εκκινώντας από την Αγγλία επί πρωθυπουργίας Θάτσερ, ενώ εισάγονται στην Ελλάδα την δεκαετία του 1990.

Από το 1990 και έπειτα, η ελληνική όπως και οι περισσότερες έννομες τάξεις της ηπειρωτικής Ευρώπης διολισθαίνουν σιγά-σιγά προς το αγγλοσαξωνικό πρότυπο Κράτους και Δικαίου, τις αρχές του οποίου έχει ενστερνιστεί πλήρως και η έννομη τάξη της Ε.Ε.¹⁵

¹⁵ **Μαρία Καραμανώφ** «Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων. Βιώσιμο κράτος & Δημόσια Κτήση», εκδ. Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας 2010, σελ. 206-207 «Κάτω από την επίδραση της τελευταίας, το παραδοσιακό ευρωπαϊκό κράτος προνοίας και διευθυνομένης προς το δημόσιο συμφέρον οικονομίας, το οποίο σχεδιάζει, εκτελεί, χρηματοδοτεί και εγγυάται την παροχή των δημοσίων υπηρεσιών με δικά του μέσα, όργανα και διαδικασίες, τείνει να υποκατασταθεί από την αγορά... Η θεαματική αυτή στροφή έχει επιτευχθεί χάρη στην πλήρη αντιστροφή των βασικών θέσεων για τον ρόλο κράτους και αγοράς... Η έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οικοδομείται συστηματικά πάνω στην αγγλοσαξωνική αντίληψη ότι αγαθά, έργα και υπηρεσίες δεν διακρίνονται ανάλογα με την φύση και τον προορισμό τους, αλλά ανάλογα με την οικονομική τους σημασία. Φυσικός φορέας για την άριστη παραγωγή και κατανομή τους προς όφελος της κοινωνίας είναι η αγορά, οι μηχανισμοί της οποίας είναι από μόνοι τους ικανοί να επιτύχουν τον ανωτέρω στόχο, αρκεί να τους εξασφαλίζονται συνθήκες αποτελεσματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού... Βασική αποστολή του κράτους είναι να θεσπίζει το κατάλληλο νομικό πλαίσιο για την εξασφάλιση των ανωτέρω συνθηκών και να μεριμνά για την εφαρμογή του... Όσα, λοιπόν, αγαθά, έργα και υπηρεσίες έχουν οικονομική σημασία, ανήκουν δικαιωματικά στην δικαιοδοσία της αγοράς και εκεί πρέπει να επιστρέψουν... Η παλινδρόμηση αυτή στο δοκιμασμένο και αποτυχημένο πρότυπο του άκρατου φιλελευθερισμού δημιουργεί πράγματι ρήγμα σε όσες έννομες τάξεις της ηπειρωτικής Ευρώπης ακολουθούν την γερμανική και γαλλική παράδοση, είναι δε εκ διαμέτρου αντίθετη προς την συνταγματική τάξη της χώρας μας», αντίθετος ο **Αθανάσιος Τσιρωνάς** «Αποκρατικοποιήσεις» εκδ. Σάκκουλας 2006, σελ. 43-49, ο οποίος υποστηρίζει ότι : (49) «...δεν προκύπτει ότι το κοινοτικό δίκαιο, όπως ακριβώς προστατεύει την ελεύθερη ανταγωνιστική οικονομία, με σκοπό να δημιουργήσει και να διαφυλάξει μία ενιαία αγορά, με την ίδια ευκολία στρέφεται και προς τον οικονομικό φιλελευθερισμό. Βέβαια, είναι προφανές ότι προωθείται η απελευθέρωση των αγορών από κρατικά μονοπώλια και ότι η αποκρατικοποίηση θεωρείται μέθοδος, που αποσκοπεί στην οικονομική ανάπτυξη. Εντούτοις τον οικονομικό χώρο, που αποκαλύπτουν οι απελευθερωθείσες δραστηριότητες, τα καταργηθέντα κρατικά μονοπώλια και οι ιδιωτικοποιηθείσες κρατικές επιχειρήσεις, έρχονται να ελέγξουν διοικητικές αρχές με ρυθμιστικές υπερεξουσίες και με εξαιρετικά αυστηρά κανονιστικά πλαίσια. Ρυθμίζονται με τον τρόπο αυτό σχεδόν εξαντλητικά πλέον σε κοινοτικό επίπεδο ολόκληροι τομείς οικονομικής δραστηριότητας, όπως το εμπόριο, η βιομηχανία, η γεωργία, η αλιεία. Ελέγχονται αυστηρά οι, άλλοτε κρατικές, κοινωφελείς υπηρεσίες, όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι μεταφορές, η ύδρευση και η παραγωγή ενέργειας, με προστατευτικές διατάξεις, όχι μόνον για τον ανταγωνισμό, αλλά και για την προστασία των καταναλωτών, την δημόσια ασφάλεια και υγεία, την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Στο μέτρο, λοιπόν, που οι ίδιοι κανόνες προβλέπουν την κοινοτική ρύθμιση της οικονομίας, ώστε να υποχρεώνονται οι ιδιώτες να απέχουν από ενέργειες ή συμπεριφορές, οι οποίες θα έβλαπταν την ενιαία αγορά, δεν θα μπορούσε, χωρίς σοβαρότατες επιφυλάξεις, να υποστηριχθεί ότι η κοινοτική έννομη τάξη επιθυμεί τον άκρατο και ανόθευτο φιλελευθερισμό». Βλ. και **Μαρία Αλεξοπούλου** «Δημόσια υπηρεσία & Ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2021 σελ. 136 «Εδώ και δύο περίπου δεκαετίες συντελείται μια διαδικασία ριζικής ανατροπής του παραδοσιακού προτύπου [σημ. αναφέρεται στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας που αποβλέπει στην πραγματοποίησή του σκοπού των Υπηρεσιών Κοινής Ωφελείας και όχι στην παραγωγή κέρδους], που χαρακτηρίζεται από τρία, άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους, στοιχεία. Αυτά είναι, πρώτον, οι πολιτικές της ΕΕ για την απελευθέρωση των τομέων της κοινής ωφέλειας, δηλαδή η κατάργηση των μονοπωλίων και η δημιουργία αγορών ανοιχτών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Δεύτερον, η τυπική ιδιωτικοποίηση των δημοσίων –πρώην μονοπωλιακών- επιχειρήσεων, που μετατρέπονται σε κοινές εταιρείες του

Στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται, δίνεται έμφαση στην αγορά και προάγεται η συνεργασία του Κράτους με τον ιδιωτικό τομέα. Έτσι, όταν το Κράτος κρίνει ότι η εκπλήρωση αποστολών του, κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας, κυρίως στα πλαίσια της παροχικής διοίκησης¹⁶ που ενδιαφέρει εν προκειμένω, -δηλαδή με κεντρικό πεδίο εφαρμογής της σχετικής προσέγγισης, τον χώρο των δημοσίων έργων και υπηρεσιών-, δεν δύναται να εκπληρωθεί από το ίδιο για διάφορους λόγους (όπως, ανεπάρκειας κεφαλαίων, έλλειψης τεχνογνωσίας κ.λπ.), καταφεύγει στην ανάθεση του έργου σε ιδιώτες.¹⁷ Η ανάθεση αυτή, στα πλαίσια της συμβατικής δράσης της διοίκησης, μπορεί να γίνει με τρεις τρόπους : α) την δημόσια σύμβαση¹⁸ (public contract/marché public), όπου ο δημόσιος φορέας προκαταβάλλει εξ ολοκλήρου το αντάλλαγμα και έχει την πλήρη εποπτεία και τον κίνδυνο της εκτέλεσης του έργου, β) την σύμβαση παραχώρησης (concession contract/concession)¹⁹, η οποία διαφοροποιείται κυρίως στο ότι το εργολαβικό

εμπορικού δικαίου, προκειμένου να ανταγωνίζονται επί ίσοις όροις τις νεοεισερχόμενες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Τρίτον, η περιουσιακή ιδιωτικοποίηση των δημοσίων αυτών επιχειρήσεων, αρχικώς μερική, με τη διάθεση ενός μέρους του μετοχικού τους κεφαλαίου, ιδίως στο Χρηματιστήριο, και ακολούθως ενδεχομένως και ολική, με την πλήρη εξαγορά τους από ιδιώτες. Τέλος, για τη λειτουργία των δημοσίων επιχειρήσεων δεν είναι άγνωστος ο θεσμός της σύμπραξης δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ).»

¹⁶ Βλ. ενδεικτικώς **ΣτΕ 2781-2794/2018** (σκέψη 9) το έργο της κατασκευής και συντήρησης του οδικού δικτύου της χώρας, το οποίο συνιστά αποστολή του Κράτους, δύναται, ως εκ της φύσεώς του, να ανατεθεί σε ιδιωτικούς φορείς, κατά τα ειδικότερα προβλεπόμενα στη νομοθεσία περί δημοσίων έργων, είτε με συμβάσεις εκτέλεσης έργων είτε με συμβάσεις παραχώρησης.

¹⁷ Βλ. σχετική μονογραφία της **Παρασκευής Μουζουράκη** «Η άσκηση διοικητικού έργου μέσω ιδιωτών» εκδ. Σάκκουλας 2021, ιδίως σελ.87-98, **Ευγενία Πρεβεδούρου** «Η ανάθεση του διοικητικού έργου σε ιδιώτες : αποδυνάμωση ή αναζωογόνηση του διοικητικού δικαίου;» σε Συλλογικό «Το Βιώσιμο Κράτος» από την Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος εκδ. Σάκκουλας 2022 σελ. 97-119

¹⁸ Βλ. ενδ. βιβλιογραφία **Δημήτριος Γ. Ραΐκος** «Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων» εκδ. Σάκκουλας 2022, σελ. 9-34, **Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος** «Δημόσιες συμβάσεις και συμβάσεις παραχώρησης», εκδ. Σάκκουλας 2019, σελ. 23-33, **Παναγιώτης Δέγλερης** «Οι δημόσιες συμβάσεις στην ενωσιακή έννομη τάξη» Τόμος 1, εκδ. Σάκκουλας 2019 σελ. 1-3, **Χρήστος Δετσαρίδης** «Η προδικαστική προσφυγή στο στάδιο ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων» εκδ. Σάκκουλας 2019 σελ. 9-11, **Α.Γέροντας/Π.Παυλόπουλος/Γ.Σιούτη/Σ.Φλογαΐτης** «Διοικητικό Δίκαιο» εκδ. Σάκκουλας 2022 σελ. 359-360

¹⁹ Βλ. άρθρο 5 της Οδηγίας 2014/23, -με την οποία υπήχθησαν πλέον στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο τόσο οι συμβάσεις παραχώρησης έργων όσο και οι συμβάσεις παραχώρησης υπηρεσιών- και, ήδη, άρθρο 2 του ν. 4413/2016 (Α' 148)- με τον οποίο μεταφέρθηκαν οι διατάξεις της ως άνω Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο- «...α) ως «σύμβαση παραχώρησης έργων» νοείται η σύμβαση εξ επαχθούς αιτίας που συνάπτεται εγγράφως μέσω της οποίας μία ή περισσότερες αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς αναθέτουν την εκτέλεση έργων σε έναν ή περισσότερους οικονομικούς φορείς, το δε αντάλλαγμα για αυτή συνίσταται είτε αποκλειστικά στο δικαίωμα εκμετάλλευσης των έργων τα οποία αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης είτε στο δικαίωμα αυτό μαζί με την καταβολή πληρωμής», β) ως «σύμβαση παραχώρησης υπηρεσιών» νοείται η σύμβαση εξ επαχθούς

αντάλλαγμα θα πρέπει να συνίσταται είτε αποκλειστικά στην παραχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης του έργου ή της υπηρεσίας είτε τουλάχιστον εν μέρει, στην παραχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης σε συνδυασμό με καταβολή αμοιβής για την υλοποίησή²⁰, ενώ ο ιδιώτης αναλαμβάνει και τον λειτουργικό κίνδυνο του έργου (που είναι ο κίνδυνος ζήτησης ή της προσφοράς ή και οι δύο)²¹ και γ) μέσω των Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ.)²² (Public-Private Partnership²³ Contract/partenariat

αίτιας που συνάπτεται εγγράφως μέσω της οποίας μία ή περισσότερες αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς αναθέτουν την παροχή και διαχείριση υπηρεσιών άλλων από την εκτέλεση έργων που αναφέρεται στο σημείο α) σε έναν ή περισσότερους οικονομικούς φορείς, το δε αντάλλαγμα για αυτή συνίσταται είτε αποκλειστικά στο δικαίωμα εκμετάλλευσης των υπηρεσιών οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης είτε στο δικαίωμα αυτό μαζί με καταβολή πληρωμής. *Η ανάθεση σύμβασης παραχώρησης έργων ή υπηρεσιών συνεπάγεται τη μεταβίβαση στον παραχωρησιούχο του λειτουργικού κινδύνου που απορρέει από την εκμετάλλευση των εν λόγω έργων ή υπηρεσιών και ο οποίος συμπεριλαμβάνει κίνδυνο ζήτησης ή προσφοράς ή αμφοτέρων. Ο παραχωρησιούχος θεωρείται ότι αναλαμβάνει λειτουργικό κίνδυνο όταν, υπό φυσιολογικές συνθήκες λειτουργίας, δεν υπάρχει εγγύηση για την απόσβεση της επένδυσης ή των δαπανών που πραγματοποιήθηκαν κατά την εκτέλεση των έργων ή την παροχή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης παραχώρησης. Το τμήμα του κινδύνου που μεταβιβάζεται στον παραχωρησιούχο περιλαμβάνει την πραγματική έκθεση στις ασάθμητες συνθήκες της αγοράς, που συνεπάγεται ότι οιαδήποτε πιθανή εκτιμώμενη απώλεια του παραχωρησιούχου δεν πρέπει να είναι απλώς ονομαστική ή αμελητέα...».* Το σε πλάγια γραμματοσειρά τμήμα του ως άνω άρθρου αποτελεί ενσωμάτωση της νομολογίας που παρήχθη με την απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-206/08, Eurawasser. Εκτενής σχολιασμός της έννοιας της σύμβασης παραχώρησης, της ως άνω απόφασης και σχετικής νομολογίας από **Κωνσταντίνο Γιαννακόπουλο** οπ.αν. «Δημόσιες ...», 2019, σελ. 46-65, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» σελ. 579, η σύμβαση παραχώρησης αποτελεί διοικητική σύμβαση και μάλιστα την σημαντικότερη κατηγορία της, βλ. ενδ. **Δημήτριος Ραΐκος** οπ.αν. «Δίκαιο...» σελ. 75-95, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» ιδίως σελ. 69-77, μονογραφία **Μαρία Μεσσήνη** «Η συμβατική παραχώρηση δημοσίου έργου» εκδ. Σάκκουλας 2013, μονογραφία **Ιωάννης Κίτσος** «Η Οδηγία 2014/23/ΕΕ σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης» εκδ. Σάκκουλας 2016

²⁰ **Αθανάσιος Τσιρωνάς** Σχολιασμός στις ΣΤΕ ΕΑ 141-142/2012 σε Διδικ 2013 σελ. 248-253 (252)

²¹ **Πετρούλα-Αναστασία Σαρτζετάκη** «Συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα-Εξελίξεις και προοπτικές», ΕλλΔνη 2/2013, σελ. 384-389 (384)

²² **Πετρούλα-Αναστασία Σαρτζετάκη** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 384, η οποία υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια ενδιάμεση θέση μεταξύ των δύο άλλων συμβάσεων, που επιλέγεται όταν ο δημόσιος φορέας δεν διαθέτει τα απαιτούμενα κεφάλια, **Χρύσανθος Τάσης** οπ.αν. «Νέο...», σελ. 1711, **Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος** οπ.αν. «Ο νεοφεουδαρχικός ...» σελ. 60,

²³ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 249, υποσημείωση 768 «Η εννοιολογική καταγωγή του όρου “Public private partnership” φαίνεται να αντλεί τις ρίζες της από την Αμερική, όπου αρχικά συνδέθηκε με τη συγχρηματοδότηση από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και έπειτα τη δεκαετία του 1950 αναφέρεται σε παρόμοιες χρηματοδοτήσεις για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, όμως η χρήση του όρου γενικεύεται στη δεκαετία του 1960, υποδηλώνοντας τη σύσταση (κοινών) επιχειρήσεων από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την αστική ανάπτυξη περιοχών. Εκεί επίσης, ο όρος αναφέρεται και στη με δημόσια χρηματοδότηση (κυρίως μέσω επιδότησης, οικονομικής βοήθειας) παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας από τους ιδιωτικούς φορείς, ιδίως από εθελοντικές-κοινωνικές οργανώσεις, ενώ συνδέεται και με τη δημόσια χρηματοδότηση ιδιωτικών ερευνών σε τομείς όπως η τεχνολογία. Σε διεθνές επίπεδο, γενικότερα, η

public-privé, PPP), όπου το αντάλλαγμα μπορεί να καταβληθεί από τον δημόσιο φορέα τμηματικά, συναρτώμενο με την πορεία εκτέλεσης του έργου (στα μη ανταποδοτικά έργα) ή με παραχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης (στα ανταποδοτικά έργα) και όπου η χρηματοδότηση²⁴, μελέτη, υλοποίηση, εφαρμογή και διαχείριση του έργου ανήκει στον ιδιώτη, ο δε κίνδυνος καταμερίζεται μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών ή το μεγαλύτερο μέρος του αναλαμβάνει ο ιδιώτης²⁵.

Γ.ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ. διεθνώς και στην Ε.Ε.

Η καταγωγή της ιδέας είναι αγγλοσαξωνική και συνδέεται με την περίοδο των ιδιωτικοποιήσεων στο αγγλικό δίκαιο της Θάτσερ. Πρόκειται για έναν μοντέρνο τρόπο δανεισμού, που δεν γίνεται από τα κράτη, αλλά από τους ιδιώτες, για εκπλήρωση κρατικού σκοπού. Εισήλθε στο κοινοτικό δίκαιο μέσω του τραπεζικού συστήματος και με όρους γαλλικής προέλευσης, όπως η «παραχώρηση», γνωστή από την παραχώρηση δημόσιας υπηρεσίας. Δυναμικός παράγων ενίσχυσης αυτής της νομικής και οικονομικής τάσης υπήρξε ο ΟΟΣΑ, το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι διεθνείς οικονομικοί φορείς. Η σύνδεση του καναλιού της Μάγχης με υποθαλάσσια σήραγγα ήταν η πρώτη δυναμική προσπάθεια υλοποίησης ενός μεγάλου έργου ιστορικής πνοής μέσω τέτοιων μεθόδων και με τραπεζική συμμετοχή²⁶.

Στην διεθνή πρακτική²⁷, οι συνεργασίες-συμπράξεις δημοσίου ιδιωτικού τομέα (PPP), προσδιορίζονται ως : α) συμβάσεις μακράς διάρκειας, με συμβαλλόμενα μέρη δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, για την προμήθεια-παροχή δημοσίων έργων και δημοσίων υπηρεσιών, β) όπου οι τελευταίοι αναλαμβάνουν την μελέτη, κατασκευή, χρηματοδότηση και λειτουργία των δημοσίων υποδομών, γ) ως αντάλλαγμα δε, για την χρήση των

χρησιμοποίηση του όρου υποδηλώνει συνασπισμό δυνάμεων κρατικών και ιδιωτικών που έχει ως στόχο την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Οι μορφές αυτές συμπράξεων μπορούν να χαρακτηριστούν ως “policy- based” ή “programme-based”».

²⁴ **Ελένη Τροβά** «Οι συμβάσεις συνεργασίας ιδιωτών και Δημοσίου – ΣΔΙΤ» σε academia.edu, σελ. 1-28 (3), κατά την οποία, «πρόκειται για έναν μοντέρνο τρόπο δανεισμού που δεν γίνεται από τα κράτη αλλά από τους ιδιώτες για εκπλήρωση κρατικού σκοπού. Μία σύνθετη σύμβαση που περιορίζει τον κρατικό δανεισμό με πολλές παραλλαγές. Τα εργαλεία του ιδιωτικού δικαίου θα ήταν υπέρ αρκετά για να συνδράμουν την υπαγωγή σε κατάλληλες κατηγορίες. Ο λόγος που δημιουργήθηκε η μόδα, το ρεύμα της νέας κατηγορίας ήταν η αποφυγή του συσχετισμού με τον δανεισμό, με άλλα λόγια η θεσμική υποκρισία»

²⁵ **Μαρία Καραμανώφ** οπ.αν. «Τα όρια...» σελ. 214

²⁶ **Ελένη Τροβά** οπ.αν. «Οι συμβάσεις ...» σελ. 3-4

²⁷ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» σελ. 249

εγκαταστάσεων (facilities), λαμβάνουν πληρωμές που προκαλούνται καθ' όλη την διάρκεια της σύμβασης σύμπραξης και τις οποίες καταβάλλουν είτε ο δημόσιος φορέας είτε οι τρίτοι χρήστες-αποδέκτες των υπηρεσιών ή προϊόντων που παράγονται, δ) και με την κυριότητα των εγκαταστάσεων να παραμένει στους δημόσιους φορείς, ή να επιστρέφει στην ιδιοκτησία τους, στο τέλος της συμβατικής διάρκειας της σύμπραξης. Σε επίπεδο διεθνούς συγκριτικού δικαίου δεν υπάρχει σταθερός ορισμός της έννοιας²⁸.

Στο ενωσιακό δίκαιο δεν υπάρχει ειδικό κανονιστικό πλαίσιο για τις Σ.Δ.Ι.Τ., ούτε και μετά την θέση σε ισχύ της Οδηγίας 2014/23/ΕΕ, που ρυθμίζει τα σχετικά με τις συμβάσεις παραχώρησης²⁹. Στο πράσινο βιβλίο της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων³⁰ ο όρος αναφέρεται σε μορφές συνεργασίας των δημοσίων αρχών με τον κόσμο των επιχειρήσεων που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της χρηματοδότησης, της ανακαίνισης, της διαχείρισης ή της συντήρησης μιας υποδομής ή στην παροχή μιας υπηρεσίας. Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας συνεργάζονται στους τομείς των μεταφορών, της δημόσιας υγείας, της παιδείας και της ασφάλειας, της διαχείρισης των αποβλήτων³¹, της διανομής νερού ή ενέργειας³². Στο ίδιο

²⁸ Τα βασικά χαρακτηριστικά των Σ.Δ.Ι.Τ. διεθνώς : α) δημόσιες συμβάσεις, β) συνεργασία μερών προς εκπλήρωση κοινού σκοπού, γ) νομική βάση-πηγή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων η σύμβαση, δ) αντικείμενο η κατασκευή δημοσίων έργων και παροχή δημοσίων υπηρεσιών, ε) μακρά διάρκεια σε **Ιωάννη Κίτσο** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» σελ. 251-254, **Παναγιώτης Πρωτοψάλτης** «Συνεργασία Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων» σελ. 323-342 σε Συλλογικό «Δίκαιο Υδρογονανθράκων» Νομική Βιβλιοθήκη 2015, «Η Παγκόσμια Τράπεζα αναφέρεται σε «μακράς διάρκειας συμβατική σχέση ανάμεσα σε μια κρατική οντότητα ή αρχή και μια ιδιωτική οντότητα για την παροχή ενός δημοσίου αγαθού ή υπηρεσίας στην οποία ο ιδιώτης αναλαμβάνει σημαντικό κίνδυνο και την ευθύνη της διαχείρισης» σελ. 324 και υποσημείωση 6

²⁹ **Ιωάννης Κίτσος** «Η Οδηγία 2014/23/ΕΕ σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης», εκδ. Σάκκουλας 2016, σελ. 48-51, ο οποίος κάνει λόγο για συνειδητή απουσία επίσημης ευρωπαϊκής πολιτικής ως προς την νομική σύνδεση ΣΔΙΤ και παραχωρήσεων, η οποία μπορεί να οφείλεται στο να μην δημιουργήσει ανασφάλεια δικαίου και στο ότι οι ΣΔΙΤ έχουν συγκεντρώσει αρνητική χροιά στους Ευρωπαίους πολίτες

³⁰ Πρόκειται για το «**ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ**» της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ Βρυξέλλες, 30.4.2004 COM(2004) 327 τελικό <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0327&from=FR>

Παρ. 1.1.1. του ως άνω βιβλίου **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 254, οι Σ.Δ.Ι.Τ. στην ΕΕ χαρακτηρίζονται από : α) την μακρά σχετικά διάρκεια της σχέσης, β) τον τρόπο χρηματοδότησης του σχεδίου (εν μέρει από τον ιδιωτικό τομέα), γ) τον σημαντικό ρόλο του ΙΦΕ και δ) την κατανομή των κινδύνων μεταξύ των εταιρών Δ και Ι.Τ., βλ. και **Δημήτριο Ράϊκο** οπ.αν. «Δίκαιο...» σελ. 99

³¹ **Χριστίνα Χατζηκωνσταντίνου** «Διαχείριση αποβλήτων και ιδιωτική πρωτοβουλία» σε «Διαχείριση αποβλήτων – Επίκαιρα νομικά ζητήματα» Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας 2019 σελ. 45-58 (50), σε επίπεδο τοπικής

βιβλίο διακρίνονται δύο είδη συνεργασίας, οι καθαρώς συμβατικού τύπου (P.P.P.) και οι θεσμοθετημένου τύπου (P.P.P.I), όπου η συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού φορέα αναπτύσσεται στο πλαίσιο ενός άλλου φορέα³³.

Δ.ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ. κατά το Ν. 3389/2005³⁴ (όπως συμπληρώνεται από τους ν. 4412 και 4413/2016)

αυτοδιοίκησης προβλέπεται με το άρθρο 61 του ν. 3979/2011 η δυνατότητα ανάθεσης μέρους της αποκομιδής και διαχείρισης των αποβλήτων σε ιδιώτες, με προσφυγή σε δημόσιο διαγωνισμό. (52) Σε περιφερειακό επίπεδο η διαχείριση αποβλήτων υλοποιείται με ΣΔΙΤ, μέσω της παράλληλης αξιοποίησης δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων, καθώς και ευρωπαϊκών επενδυτικών προγραμμάτων, όπως η JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas), (55-56) στις περιπτώσεις των έργων διαχείρισης αποβλήτων, λόγω του ότι πρόκειται για μη ανταποδοτικά έργα, το Δημόσιο καταβάλλει στον ιδιώτη τις «πληρωμές διαθεσιμότητας», όπου ο ιδιώτης αποπληρώνεται απευθείας από τον δημόσιο φορέα, σε βάθος χρόνου, μετά την έναρξη λειτουργίας της σύμβασης, βάσει προκαθορισμένων προδιαγραφών αποτελέσματος. Εκτιμάται ότι το μοντέλο ΣΔΙΤ προσιδιάζει στην κατασκευή και λειτουργία έργων διαχείρισης αποβλήτων. Τούτο διότι, στο πλαίσιο μιας τέτοιας σύμβασης, καθίσταται δυνατή η ταχεία και παράλληλη υλοποίηση πολλών υποδομών, σε συνδυασμό με την μετάθεση της υποχρέωσης (τμηματικής εξόφλησης) του κόστους απόκτησης του έργου σε μελλοντικό χρόνο. Τα συγκεκριμένα έργα αρχίζουν να αποπληρώνονται μετά την έναρξη της λειτουργίας τους. Συνεπώς, οι ιδιώτες που συμπράττουν έχουν ικανό κίνητρο, ώστε να μην καθυστερούν και να ολοκληρώνουν την κατασκευή του έργου εντός του συμφωνημένου χρονοδιαγράμματος, προκειμένου να αρχίσουν να εισπράττουν την προβλεπόμενη αμοιβή τους. Παράλληλα, ωφελείται δημοσιονομικά και ο δημόσιος φορέας, καθώς αποφεύγει την πληρωμή υπερβάσεων, λόγω προβλημάτων κατά την κατασκευαστική περίοδο που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε υπερβάσεις του προϋπολογισμού του έργου

³² **Μαρία Καραμανώφ** οπ.αν. «Τα όρια...» σελ. 210, «Από το ευρύ φάσμα των δημοσίων υπηρεσιών, οι πλέον σημαντικές και δεκτικές εκμεταλλεύσεως σε διευρωπαϊκό επίπεδο (ηλεκτροκωινώνες, μεταφορές, ενέργεια, ταχυδρομικές υπηρεσίες), οι οποίες αποτελούσαν ανέκαθεν κρατικά μονοπώλια, απελευθερώθηκαν πρώτες γύρω στην δεκαετία του 1980 και υπήχθησαν σε συνολικά ρυθμιστικά πλαίσια επί τη βάσει αντιστοιχών Οδηγιών, οι οποίες επιτρέπουν την δημιουργία της λεγομένης «βιομηχανίας των μεγάλων δικτύων» και διασφαλίζουν την ομοιογενή συμμόρφωση των κρατών μελών στους κανόνες της εσωτερικής αγοράς», βλ. και **Πετρούλα-Αναστασία Σαρτζετάκη** οπ.αν. Ελλάδα

³³ Βλ. σχ. **Πετρούλα-Αναστασία Σαρτζετάκη** οπ.αν. Ελλάδα υπό β) Οι θεσμοθετημένου τύπου συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, βλ. και ΔΕΚ Acoset, C-196/08 της 15 Οκτωβρίου 2009, με την οποία έγινε προσπάθεια οριοθέτησής τους, αναφορικά με τα κριτήρια (όχι μόνο το εισφερόμενο κεφάλαιο, αλλά και η τεχνική ικανότητα, διατήρηση μικτού κεφαλαίου του ίδιου εταιρικού σκοπού) και την διαδικασία επιλογής του ιδιώτη εταίρου, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 371-375 «Η σύσταση μιας ΣΔΙΤ θεσμοθετημένου τύπου μπορεί να γίνει είτε με τη δημιουργία ενός φορέα που ελέγχεται από κοινού από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα είτε με την απόκτηση του ελέγχου μιας υπάρχουσας δημόσιας επιχείρησης από τον ιδιωτικό τομέα», **Παναγιώτης Πρωτοψάλτης** οπ.αν. σε Συλλογικό Νομική Βιβλιοθήκη 2015 σελ. 324 και υποσημείωση 10

³⁴ Ο νόμος εντάσσεται στους αναπτυξιακού-επενδυτικού χαρακτήρα νόμους, που στοχεύουν να προσελκύσουν τα απαιτούμενα ιδιωτικά κεφάλαια της αλλοδαπής και του εσωτερικού προς επένδυση, για την δημιουργία και ανάπτυξη κρατικών υποδομών. Κατά την αιτιολογική έκθεση : (Γενικό Μέρος) «Α.Η εκμετάλλευση της εμπειρίας, της τεχνολογίας, των πόρων και, γενικά, των δυνατοτήτων των Ιδιωτικών Φορέων μέσα από συνεργασίες με τους Δημόσιους Φορείς προβάει ως μια πρόσφορη συμπληρωματική λύση για την αποτελεσματική εκτέλεση έργων και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών προς τους πολίτες. Β. Από τη διεθνή αλλά και την εγχώρια εμπειρία προκύπτει αβίαστα ότι τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από τις Συμπράξεις είναι ποικίλα και σημαντικά. Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν τα ακόλουθα :

Η έννοια των Σ.Δ.Ι.Τ. στο εθνικό δίκαιο οριοθετήθηκε στενότερα, σε σχέση με το ευρύτερο διεθνές περιεχόμενό τους και, επομένως, Σ.Δ.Ι.Τ. κατά την νομοθεσία μας, ονομάζονται οι συνεργασίες που έχουν ενταχθεί στο πεδίο εφαρμογής του νόμου αυτού.

ΟΡΙΣΜΟΣ

Ο ορισμός τους δίδεται από το άρθρο 1 παρ. 2 ως «οι έγγραφες συμβάσεις συνεργασίας από επαχθή αιτία Δημοσίων Φορέων με Ιδιωτικούς Φορείς (Ν.Π.Ι.Δ.), για την εκτέλεση έργων ή και την παροχή υπηρεσιών»³⁵, σε αυτές δε περιλαμβάνονται και τα παρεπόμενα σύμφωνα (άρθ. 1 παρ. 3).

ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Στους εμπλεκόμενους δημόσιους φορείς εντάσσονται το Δημόσιο, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, αλλά και ανώνυμες εταιρείες, το σύνολο του μετοχικού κεφαλαίου των οποίων

Η έγκαιρη και προσήκουσα ολοκλήρωση των απαιτούμενων έργων και η συγκράτηση του κόστους τους. Η καλύτερη και πιο αποτελεσματική εποπτεία της εκτέλεσης των έργων ή της παροχής των υπηρεσιών λόγω της εμπλοκής των Ιδιωτικών Φορέων που έχουν δικαιολογημένο συμφέρον στην έγκαιρη διάγνωση τυχόν προβλημάτων. Η μετάθεση της υποχρέωσης καταβολής του συμβατικού ανταλλάγματος σε μεταγενέστερο χρόνο, η τμηματική καταβολή του και η εξ αυτών των λόγων δυνατότητα ταυτόχρονης εκτέλεσης περισσότερων έργων. Η επίρριψη στους Ιδιωτικούς Φορείς ενός μεγάλου μέρους των κινδύνων (κατασκευαστικού, χρηματοδοτικού, κ.λπ.) που συνδέονται με την υλοποίηση του αντικειμένου της Σύμπραξης. Η αποφυγή της επιβάρυνσης του Δημοσίου Χρέους. Η «μετεμφύτευση» της εμπειρίας και τεχνογνωσίας των Ιδιωτικών Φορέων στο Δημόσιο και η αξιοποίηση των ανθρώπινων και οικονομικών πόρων των Δημοσίων Φορέων. Γ. Με το παρόν σχέδιο νόμου δημιουργείται το αναγκαίο νομοθετικό πλαίσιο που θα ενθαρρύνει την εκτέλεση έργων και την παροχή υπηρεσιών μέσω Συμπράξεων. Το αποτέλεσμα αυτό επιτυγχάνεται : με τη σύσταση συλλογικού κυβερνητικού οργάνου που θα εξειδικεύει την κυβερνητική πολιτική και θα λαμβάνει κάθε σχετική απόφαση, με τη σύσταση διοικητικής υπηρεσίας (Ειδικής Γραμματείας) που θα έχει την ευθύνη της υποστήριξης των εμπλεκόμενων κάθε φορά Δημοσίων και Ιδιωτικών Φορέων κατά την ανάθεση και υλοποίηση των Συμβάσεων Σύμπραξης, με την παροχή κινήτρων τόσο στους Δημοσίους Φορείς όσο και στους Ιδιωτικούς Φορείς ώστε να επιλέγουν τη μέθοδο των Συμπράξεων για την εκτέλεση των έργων ή την παροχή των υπηρεσιών που επιθυμούν να εκτελέσουν ή να παράσχουν, με την άρση νομικών και πρακτικών προβλημάτων που ενδέχεται να προκύψουν κατά την εκτέλεση έργων ή και την παροχή υπηρεσιών μέσω Συμπράξεων. Η εμπειρία που υπάρχει από την εκτέλεση έργων με το σύστημα της παραχώρησης εκμετάλλευσης (π.χ. Ζεύξη Ρίου - Αντιρρίου, Αττική Οδός, κ.λπ.) συνηγορεί στο ότι η μέθοδος των Συμπράξεων συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής».

³⁵ **Δημήτριος Ραΐκος** οπ.αν. «Δίκαιο...» σελ. 96-97, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 262-263, **Αικατερίνη Ηλιάδου** «Δημόσιες Επιχειρήσεις» Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σελ. 219 «Βασική ιδιαιτερότητα των συμβάσεων αυτών είναι η απαίτηση οι ΙΦΣ να συμβάλλονται μέσω ΑΕΕΣ, το μετοχικό κεφάλαιο της οποίας ανήκει σε ιδιώτες, το γεγονός ότι οι ΙΦΣ συμμετέχουν στη χρηματοδότηση του αντικειμένου της σύμβασης, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι ΙΦΣ, έναντι ανταλλάγματος που καταβάλλεται εφάπαξ ή τμηματικά από τους Δημοσίους Φορείς ή τους τελικούς χρήστες των έργων ή υπηρεσιών αυτών, αναλαμβάνουν ουσιαστικό μέρος των κινδύνων που συνδέονται με τη χρηματοδότηση, την κατασκευή, τη διαθεσιμότητα ή τη ζήτηση του αντικειμένου της Σύμπραξης και των συναφών κινδύνων, όπως, ενδεικτικά, τον διαχειριστικό και τον τεχνικό κίνδυνο», **Μαρία Αλεξοπούλου** οπ.αν. «Δημόσια ...», σελ. 143-144 και 136

ανήκει στους προαναφερόμενους ή σε άλλη ή άλλες ανώνυμες εταιρείες, που υπάγονται στον νόμο. Παρατηρείται δηλαδή μία διεύρυνση των φορέων που μπορούν να μετάσχουν σε Σ.Δ.Ι.Τ. ως αναθέτοντες.

Ο Ιδιωτικός Φορέας Σύμπραξης (ΙΦΣ), προκειμένου να συμβληθεί με τον Δημόσιο Φορέα απαιτείται να συστήσει ανώνυμη εταιρεία ειδικού σκοπού (Α.Ε.Ε.Σ.), με μέλος τον ίδιο, αλλά και τρίτους που δύνανται να αποκτήσουν μετοχές, σύμφωνα με τις ειδικές προβλέψεις του ίδιου του νόμου, το καταστατικό της εταιρείας ή τις προβλέψεις της σύμβασης (άρθ. 1 παρ. 4)³⁶. Στις ειδικές διατάξεις που διέπουν την Α.Ε.Ε.Σ. περιλαμβάνονται και αυτές που ρυθμίζουν τους εταιρικούς μετασχηματισμούς (άρθ. 28), όπως περιορισμοί για την ελεύθερη μεταβίβαση των μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου επί των μετοχών της, για την αύξηση του κεφαλαίου και για την μη ελεύθερη εισαγωγή των μετοχών της σε ελληνική ή αλλοδαπή οργανωμένη αγορά κινητών αξιών ή για την μη ελεύθερη έκδοση ανταλλάξιμου ομολογιακού δανείου, με σκοπό την αποτροπή προσώπων που δεν αξιολογήθηκαν και δεν επιλέχθηκαν στην σύμβαση ή στις παρεπόμενες και εκτελεστικές αυτής συμβάσεις.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΥΠΑΓΩΓΗΣ ΣΕ Σ.Δ.Ι.Τ.

Για την υπαγωγή μίας Σ.Δ.Ι.Τ. στις διατάξεις του ν. 3389/2005, απαιτείται, καταρχάς, η σωρευτική³⁷ πλήρωση των κάτωθι προϋποθέσεων :

³⁶ **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** «Η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2022, σελ. 331 «Δεν δύναται να συμμετάσχουν στην Α.Ε.Ε.Σ. δημόσιοι φορείς κατά τη διευρυμένη έννοια του νόμου των Σ.Δ.Ι.Τ. Η Α.Ε.Ε.Σ. θα πρέπει να έχει εταιρική έδρα στην Ελλάδα και να διέπεται από τις διατάξεις περί ανωνύμων εταιρειών, με προφανή σκοπό να εφαρμόζεται στην εταιρεία αυτή το ελληνικό δίκαιο ως προς κάθε εταιρική πράξη, που διενεργεί αυτή στα πλαίσια των εντός των εταιρικών σκοπών συναλλαγών της. Η διάταξη αυτή, ωστόσο, έχει προκαλέσει μία πρώτη επιφύλαξη εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία αμφισβήτησε τη συμβατότητα της ρύθμισης με την αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών εντός της Ένωσης. Η επιλογή αυτή ως προς την Α.Ε.Ε.Σ. δεν προδικάζει την ελληνική ιθαγένεια των ιδιωτικών φορέων, αφού η δυνατότητα συμμετοχής και προσώπων, που είναι είτε υπήκοοι κράτους μέλους της Ε.Ε. είτε τρίτου κράτους προκύπτει εμμέσως από άλλες διατάξεις του νόμου και σε κάθε περίπτωση, προβλέπεται στο ενωσιακό δίκαιο».

³⁷ Αν και στην παρ. 2 του άρθρου 2 του ν. 3389/2005 ορίζεται ότι με ομόφωνη απόφαση της ΔΕΣΔΙΤ, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μπορεί να μην συντρέχει μία ή περισσότερες από τις προϋποθέσεις των β και γ, βλ. κριτική **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» σελ. 264-265 και **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 331-332 «Η δυνατότητα αυτή, ωστόσο, ακόμη και της ολικής χρηματοδοτήσεως του έργου ή της υπηρεσίας από τον δημόσιο φορέα αναιρεί την ίδια την έννοια του Σ.Δ.Ι.Τ., καθώς η ειδοποιός διαφορά του από τις κλασικές δημόσιες συμβάσεις είναι η ανεύρεση ιδιωτικών κεφαλαίων χρηματοδοτήσεως του εγχειρήματος. Ο κύριος λόγος προσφυγής στη μορφή αυτή συνεργασίας είναι οι δημοσιονομικές ελλείψεις των σύγχρονων κρατών και η ανάγκη καλύψεως των

α) το αντικείμενό τους να είναι η εκτέλεση έργων ή παροχή υπηρεσιών που ανήκουν στην αρμοδιότητα των δημόσιων φορέων, με βάση διάταξη νόμου ή σύμβαση ή το καταστατικό τους³⁸, μπορεί δε να τύχει εφαρμογής και στις περιπτώσεις αξιοποίησης δημόσιων ακινήτων³⁹. Το αντικείμενό τους, λοιπόν, συμπίπτει με αυτό των παραδοσιακών δημοσίων συμβάσεων (άρθ. 8)⁴⁰, αλλά και με το αντικείμενο των συμβάσεων παραχώρησης⁴¹, ήτοι συνίσταται στην κατασκευή δημοσίων έργων και στην παροχή δημοσίων υπηρεσιών, στα πλαίσια της δημιουργίας-ανάπτυξης των δημοσίων υποδομών⁴² των κρατών. Ωστόσο, αντικείμενο των Σ.Δ.Ι.Τ. δεν μπορούν να αποτελέσουν οι δραστηριότητες που κατά το Σύνταγμα ανήκουν στην έννοια του «σκληρού πυρήνα της δημόσιας εξουσίας», δηλαδή η άμυνα, η αστυνόμευση, η απονομή της δικαιοσύνης και η εκτέλεση των ποινών που επιβάλλονται από τα δικαστήρια (άρθ. 2 παρ. 3),

χρηματοδοτικών αναγκών με ιδιωτικά κεφάλαια. Προς την άποψη αυτή συνηγορεί και η αναφορά στο Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής Επιτροπής, ότι η ιδιωτική χρηματοδότηση μπορεί, να συμπληρωθεί (και προφανώς όχι να αναληφθεί εξ ολοκλήρου) από δημόσια χρηματοδότηση»

³⁸ Η προϋπόθεση αυτή συνδέεται με την εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας στην διοικητική ενέργεια και ειδικότερα στις δημόσιες συμβάσεις

³⁹ **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 330

⁴⁰ **Δημήτριος Ράϊκος** οπ.αν. «Δίκαιο...» σελ. 97, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 260-261, με βάση την τελεολογική ερμηνεία της διάταξης, αντίθετος ο **Αθανάσιος Τσιρωνάς** «Η νομική φύση των συμβάσεων σύμπραξης δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) του ν. 3389/2005», Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (ΕΔΔΔΔ) 3/2008, σελ. 604-627 (612), ο οποίος, με βάση την γραμματική ερμηνεία της διάταξης, υποστηρίζει ότι αντικείμενο του ν. 3389/2005 μπορεί να αποτελέσουν έργα και υπηρεσίες με καθαρά ιδιωτικό χαρακτήρα, **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 330 και υποσημειώσεις 1297, 1298 και 1299 «Υποστηρίζεται ότι στις διατάξεις του νόμου αυτού δεν εμπίπτουν περιπτώσεις δημόσιων επιχειρηματικών ενεργειών σε γνήσια ιδιωτικούς τομείς δραστηριοτήτων. Προς επίρρωση της θέσεως αυτής γίνεται επίκληση της αιτιολογικής εκθέσεως του νόμου, όπου απαιτεί ως εννοιολογικό στοιχείο της συμβάσεως συμπράξεως την εξυπηρέτηση στόχων δημοσίου συμφέροντος. Αντιθέτως, η γραμματική ερμηνεία της διάταξης σε συνδυασμό με τον ορισμό του έργου σύμφωνα με το άρθρο 8 του νόμου, αντικείμενο των Σ.Δ.Ι.Τ. μπορεί να είναι και έργα και υπηρεσίες καθαρά ιδιωτικού χαρακτήρα»

⁴¹ **Δημήτριος Ράϊκος** οπ.αν. «Δίκαιο...» σελ. 97 και υποσημείωση 304, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 260-261,

⁴² **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 253, υποσημείωση 779, Δημόσιες υποδομές είναι οι απαραίτητες για την λειτουργία και ανάπτυξης της οικονομίας και της κοινωνίας ενός Κράτους εγκαταστάσεις. Οι «Οικονομικού Χαρακτήρα» (economic infrastructure), οι απαραίτητες για την καθημερινή οικονομική δραστηριότητα και την βιομηχανική ανάπτυξη και οι «κοινωνικού χαρακτήρα» (social infrastructure), που υποστηρίζουν την κοινωνική λειτουργία του Κράτους, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Οι «σκληρού τύπου» (hard infrastructure) περιλαμβάνουν την κατασκευή κτιριακών υποδομών ή εγκαταστάσεων (αυτοκινητόδρομοι, αεροδρόμια, λιμάνια, ΜΜΕ, δίκτυα παροχής και διανομής ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου (οικονομικές υποδομές), σχολικά συγκροτήματα, νοσοκομεία, φυλακές, μονάδες βιολογικού καθαρισμού απορριμμάτων (κοινωνικές υποδομές) και «ήπιου τύπου» (soft infrastructure) υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, έρευνας και ανάπτυξης, μεταφοράς τεχνογνωσίας (οικονομικές) και υπηρεσίες σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας του περιβάλλοντος (κοινωνικές)

β) να προβλέπουν ότι οι ΙΦΣ -έναντι ανταλλάγματος που καταβάλλεται εφάπαξ ή τμηματικά από τους Δημόσιους Φορείς ή τους τελικούς χρήστες των έργων ή υπηρεσιών- αναλαμβάνουν ουσιώδες μέρος των κινδύνων⁴³ που συνδέονται με την χρηματοδότηση, την κατασκευή, την διαθεσιμότητα ή την ζήτηση του αντικειμένου της σύμπραξης και των συναφών κινδύνων, όπως ενδεικτικώς, τον διαχειριστικό και τον τεχνικό κίνδυνο (βλ. άρθ. 17 παρ. 2 περ. στ'). Αυτή η προϋπόθεση (της ανάληψης των κινδύνων) αποτελεί και το βασικό χαρακτηριστικό των Σ.Δ.Ι.Τ., που τις διαφοροποιεί από τις παραδοσιακές συμβάσεις⁴⁴.

γ) να προβλέπουν ότι η χρηματοδότηση εν όλω ή εν μέρει, της κατασκευής των έργων ή της παροχής των υπηρεσιών, θα γίνει με κεφάλαια και πόρους που εξασφαλίζουν οι ΙΦΣ. Ωστόσο, η σχέση αυτή δεν μπορεί να φτάσει μέχρι την από κοινού ίδρυση και συμμετοχή σε εταιρεία, δηλαδή από συμβατική να καταστεί εταιρική⁴⁵ (πχ. με την μεταβίβαση μέρους του μετοχικού κεφαλαίου της δημόσιας επιχείρησης σε ΙΦΣ ή με την ίδρυση εταιρείας).

δ) το συνολικό συμβατικό προϋπολογιζόμενο κόστος της υλοποίησης του αντικειμένου της Σύμπραξης να μην υπερβαίνει το ποσό των 500 εκατομμυρίων ευρώ, χωρίς ΦΠΑ.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΑΓΩΓΗΣ

Η διαδικασία υπαγωγής στο νόμο περί Σ.Δ.Ι.Τ. ξεκινά με την σύνταξη από την Ειδική Γραμματεία Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (Ε.Γ.Σ.Δ.Ι.Τ.) του άρθρου 4, μη δεσμευτικού καταλόγου με τα έργα και τις υπηρεσίες, τα οποία μπορούν να υλοποιηθούν μέσω Σ.Δ.Ι.Τ. Τον κατάλογο αυτό γνωστοποιεί στους αρμόδιους δημόσιους φορείς αρμοδιότητας των οποίων είναι τα έργα και οι υπηρεσίες που έχουν ενταχθεί και τους καλεί να

⁴³ Ειδικώς για την έννοια και τις διακρίσεις των κινδύνων, αλλά και τις αρχές που διέπουν την κατανομή των κινδύνων μεταξύ των μερών σε μία Σ.Δ.Ι.Τ. βλ. **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 381-413 (τεχνικοί, κατασκευαστικοί, λειτουργικοί, απώλειες εσόδων, χρηματοδοτικοί, ανωτέρας βίας, πολιτικοί, περιβαλλοντικοί και κίνδυνοι αποτυχίας του εγχειρήματος), συνήθως οι πολιτικοί (πχ. βλ. Κερατέα) και νομικοί κίνδυνοι αναλαμβάνονται από τον δημόσιο φορέα, **Αθανάσιος Τσιρωνιάς** οπ.αν. Διδικ 2013 σελ. 249-250 (κίνδυνος υλοποίησης, διαθεσιμότητας, ζήτησης)

⁴⁴ Η άποψη, πάντως, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως εμπεριέχεται στο Πράσινο Βιβλίο (παρ. 1.1.2 [COM(2004) 327]), είναι, ότι στα Σ.Δ.Ι.Τ. δεν είναι αυτονόητο, ότι ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να αναλάβει όλους τους κινδύνους ή μεγάλο μέρος αυτών.

⁴⁵ **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 330, **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 257

υποβάλουν αίτηση στην Διυπουργική Επιτροπή (Δ.Ε.Σ.Δ.Ι.Τ.) του άρθρου 3,⁴⁶ για την υπαγωγή της συγκεκριμένης σύμπραξης στον νόμο περί Σ.Δ.Ι.Τ., μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δύο μηνών από την λήψη της ειδοποίησης. Η Δ.Ε.Σ.Δ.Ι.Τ. εκδίδει απόφαση, με την οποία εγκρίνει ή απορρίπτει την αίτηση του δημόσιου φορέα, μέσα σε προθεσμία δύο μηνών από τη διαβίβασή της από την Ε.Γ.Σ.Δ.Ι.Τ. και αποφασίζει την ένταξη στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του καταβλητέου στους ΙΦΣ συμβατικού ανταλλάγματος και την συμμετοχή ή μη του Δημοσίου στην χρηματοδότηση της κατασκευής των έργων ή της παροχής των υπηρεσιών, που αφορά το Σ.Δ.Ι.Τ.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ Σ.Δ.Ι.Τ.

Από το κανονιστικό πλαίσιο των Σ.Δ.Ι.Τ. προκύπτει ότι ο νόμος επιτρέπει στις αναθέτουσες αρχές να έχουν την ευχέρεια επιλογής είτε της σύμβασης «ανάθεσης» είτε της σύμβασης «παραχώρησης», αναλόγως των ιδιαίτερων αναγκών κάθε περίπτωσης και της φύσης του έργου⁴⁷.

Έτσι, αναφορικά με την διαδικασία ανάθεσης για την επιλογή του ΙΦΣ, προβλέπουν οι διατάξεις των άρθρων 9-16 του νόμου. Τα άρθρα αυτά (πλήν του άρθ. 16), όπως προβλέπεται και στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, ενσωματώνουν τις αντίστοιχες διατάξεις της Οδηγίας 2004/18/ΕΚ, ενόψει δε της αντικατάστασης της ως άνω Οδηγίας από την 2014/24/ΕΕ, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι πλέον ισχύουν οι αντίστοιχες διατάξεις της τελευταίας Οδηγίας και του ν. 4412/2016, που την ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη. Έτσι, κατά κανόνα, η επιλογή του ΙΦΣ γίνεται μετά από δημόσιο διαγωνισμό⁴⁸.

⁴⁶ «Η Δ.Ε.Σ.Δ.Ι.Τ. αποτελείται από τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, τον Υπουργό Οικονομικών, τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τον Υπουργό Υποδομών και Μεταφορών και τον Υπουργό Επικρατείας, αρμόδιο για την επιχειρησιακή υποστήριξη του Πρωθυπουργού κατά τον εφαρμοσμένο προγραμματισμό των δημοσίων πολιτικών, ως τακτικά μέλη με τους νόμιμους αναπληρωτές τους και τον Υπουργό ή τους Υπουργούς που εποπτεύουν καθέναν από τους Δημόσιους Φορείς, οι οποίοι προβλέπεται να συμμετάσχουν στη Σύμπραξη ή και να συμβληθούν στη Σύμβαση Σύμπραξης ως ή και στα Παρεπόμενα Σύμφωνα, ως έκτακτα μέλη, ή τους νόμιμους αναπληρωτές τους.»

⁴⁷ **Αθανάσιος Τσιρωνάς** οπ.αν. ΔιΔικ 2013 σελ. 252, ο οποίος συνεχίζει ότι «Ως προς το είδος δε των σχετικών συμβάσεων ο νόμος προέβλεψε έναν μεταβλητό χαρακτήρα συμβατικών σχέσεων, ο οποίος καθορίζεται αφενός από τον ανταποδοτικό ή μη χαρακτήρα του ίδιου του έργου και αφετέρου από την μορφή και τον τρόπο πληρωμής του εργολαβικού ανταλλάγματος»

⁴⁸ Βλ. ωστόσο άρθρο 128 του ν. 4412/2016, ως ισχύει μετά το άρθρο 56 του ν. 4782/2021, όπου προκειμένου για έργα μεγάλης αξίας ή Σ.Δ.Ι.Τ. ή παραχώρησης εκτιμώμενης αξίας σύμβασης ή τμήματος αυτής μεγαλύτερης των 30 εκατομμυρίων ευρώ, ιδίως για τον σχεδιασμό, μελέτη, έλεγχο μελέτης, διοίκηση και επίβλεψη έργων ή συμβάσεων όπως υπηρεσιών συμβούλων οιασδήποτε ειδικότητας επί ειδικών θεμάτων, προβλέπεται ανάθεση

Όταν όμως προκύπτει ότι επιλέγεται η σύμβαση της παραχώρησης, τότε τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις περί παραχωρήσεως έργου ή υπηρεσίας του ν. 4413/2016⁴⁹, αν και έχει τεθεί ζήτημα αντίθεσης των διατάξεων του άρθρου 5 παρ. 1 και 3, σε σχέση με τις διατάξεις του άρθρου 47 παρ. 3 του ίδιου νόμου⁵⁰, ζήτημα που δεν έχει εισέτι απασχολήσει τη νομολογία. Κατά μία άποψη⁵¹, η διάταξη του 5 παρ. 1 του ν. 4413/2016 φαίνεται ότι καταλαμβάνει αρκετές περιπτώσεις υπαγωγής έργων ή υπηρεσιών στο ν. 3389/2005.

με προσφυγή σε διαδικασία διαπραγμάτευσης, χωρίς δημοσίευση προκήρυξης, με ανάρτηση της πρόσκλησης στην ιστοσελίδα της αναθέτουσας αρχής/φορέα

⁴⁹ Επισημαίνεται ότι η παρ. 4 του άρθρου 1 του ν. 4413/2016 είναι όμοια με αυτήν της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3389/2005, του άρθρου 47 παρ. 1-2 με αυτήν του άρθρου 17 παρ. 1, του άρθρου 48 με αυτήν της παρ. 2 του 17, του άρθρου 49 παρ. 1-3 με αυτές του άρθρου 18 παρ. 1-2, του άρθρου 53 με αυτήν του εδ. α' του 25, του άρθρου 54 παρ. 1-3 με το 1 παρ. 4, η παρ. 4 με το άρθρο 28, του άρθρου 55 με το 19, του άρθρου 65 με το 31 παρ. 1-2 και του άρθρου 66 με την παρ. 3 του 31 του ν. 3389/2005

⁵⁰ Βλ. άρθρο 5 παρ. 3 του ν. 4413/2016, με το οποίο ορίζεται ότι κατά την ανάθεση και εκτέλεση των συμβάσεων παραχώρησης έργων και υπηρεσιών που υλοποιούνται ως Σ.Δ.Ι.Τ., σύμφωνα με το ν. 3389/2005, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν. 4413/2016 και συμπληρωματικά οι διατάξεις του ν. 3389/2005, κατά το μέρος που δεν αντίκεινται στις διατάξεις του ν. 4413/2016. Βλ. ωστόσο και άρθρο 47 παρ. 3 του ίδιου ν. 4413/2016 «Κατά την εκτέλεση συμβάσεων παραχώρησης, που υλοποιούνται ως συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα του Ν. 3389/2005, εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 17 έως 29 του Ν. 3389/2005 και, συμπληρωματικά, οι διατάξεις των άρθρων 50 έως 57 του παρόντος, στο μέτρο που δεν έρχονται σε αντίθεση προς αυτές», ενώ στην αιτιολογική έκθεση του άρθρου αυτού αναφέρεται ότι εφαρμόζονται α) τα άρθρα 17-29, που διασφαλίζουν την ορθή κατάσταση και υλοποίηση ενός έργου ΣΔΙΤ, β) τα άρθρα 50 έως 57 του παρόντος νόμου συμπληρωματικά και εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με αυτές γ) οι διατάξεις του ΑΚ (συμπληρωματικά) και δ) τα συμβατικά τεύχη. Όπως επισημάνθηκε στην θεωρία, βλ. **Βασίλειος Χριστιανός/Θεόδωρος Πανάγος** «Δημόσιες Συμβάσεις - Ερμηνεία κατ' άρθρο», εκδ. Σάκκουλας 2018, σ. 808, υπάρχει αντίθεση μεταξύ των ως άνω διατάξεων, καθώς η παρ. 3 του άρθ. 47 προβλέπει την προτεραιότητα του ν. 3389/2005 έναντι του ν. 4413/2016 ως προς την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών.

⁵¹ **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 333-334 «Ειδικότερα, όπως ήδη ελέγχθη, σύμφωνα με τον ορισμό της παραχώρησης έργου ή υπηρεσίας το αντάλλαγμα για αυτή συνίσταται είτε αποκλειστικά στο δικαίωμα εκμεταλλεύσεως των έργων ή των υπηρεσιών, που αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως είτε στο δικαίωμα αυτό μαζί με την καταβολή πληρωμής. Επίσης, στον ορισμό της έννοιας παραχώρησης έργου ή υπηρεσίας αναφέρεται ότι η ανάθεση συμβάσεως παραχώρησης έργων ή υπηρεσιών συνεπάγεται τη μεταβίβαση στον παραχωρησιούχο του λειτουργικού κινδύνου, που απορρέει από την εκμετάλλευση των εν λόγω έργων ή υπηρεσιών και ο οποίος συμπεριλαμβάνει κίνδυνο ζητήσεως ή προσφοράς ή αμφοτέρους. Ο παραχωρησιούχος θεωρείται, ότι αναλαμβάνει τον λειτουργικό κίνδυνο, όταν, υπό φυσιολογικές συνθήκες λειτουργίας, δεν υπάρχει εγγύηση για την απόσβεση της επενδύσεως ή των δαπανών, που πραγματοποιήθηκαν κατά την εκτέλεση των έργων ή την παροχή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως. Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι μία σύμβαση Σ.Δ.Ι.Τ. για να υπαχθεί αποκλειστικά στις διατάξεις του Ν. 3389/2005 και καθόλου στις διατάξεις του Ν. 4413/2016, θα πρέπει να συντρέχει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α. το αντάλλαγμα του ιδιωτικού φορέα, να προέρχεται αποκλειστικά από το Δημόσιο και όχι από την εκχώρηση δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως του έργου ή της υπηρεσίας και β. το Δημόσιο να αναλαμβάνει τον ουσιαστικό λειτουργικό κίνδυνο του έργου ή της υπηρεσίας. Φαίνεται, συνεπώς, ότι πλέον, όσον αφορά τη διαδικασία αναθέσεως και εκτελέσεως μίας συμβάσεως Σ.Δ.Ι.Τ. σε αρκετές περιπτώσεις, υπερισχύουν οι διατάξεις του Ν. 4413/2016».

Για την επίλυση της διαφοράς στην ερμηνεία ή εφαρμογή ή το κύρος της σύμβασης σύμπραξης εφαρμόζεται το Ελληνικό Ουσιαστικό Δίκαιο (άρθ. 17), ήτοι οι όροι της σχετικής σύμβασης και συμπληρωματικά ο ΑΚ⁵².

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΜΠΡΑΞΗ

Οι οκτώ βασικές αρχές (άρθ. 9) που διέπουν όλα τα στάδια της Σ.Δ.Ι.Τ. (προσυμβατικό, στάδιο ανάθεσης και εκτέλεσης) προέρχονται από την ευρωπαϊκή και εσωτερική νομοθεσία, αλλά και από την νομολογία του ΣΤΕ. Οι αρχές της ίσης μεταχειρίσεως, της διαφάνειας, της αναλογικότητας, της αμοιβαίας αναγνωρίσεως και της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος αποτελούν ενσωμάτωση των αρχών της Πράσινης Βίβλου της Επιτροπής των Ε.Κ, η προστασία των δικαιωμάτων των ιδιωτών και του ελεύθερου ανταγωνισμού είναι συγκερασμός των αρχών της εσωτερικής και ενωσιακής νομοθεσίας και η αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος αποκρυσταλλώνει την νομολογία του ΣΤΕ.

Στην παρ. 2 του άρθρου 17, χωρίς να ορίζεται το περιεχόμενο μιας σύμβασης συνεργασίας, αναφέρονται τα άρθρα που θα πρέπει να περιλαμβάνει μια τέτοια σύμβαση (περιπτώσεις α έως και κε)⁵³. Ως προς την

⁵² Για το ζήτημα του αν αναγκαστικού δικαίου διατάξεις ρυθμίζουν διαφορετικά θέματα που συμβατικά έχουν ρυθμισθεί αλλιώς, οι απόψεις διίστανται. Ο **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 430, υποστηρίζει ότι υπερισχύουν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις, η **Μαρία Καραμανώφ** οπ.αν. «Τα όρια...» σελ. 217-218 υποστηρίζει ότι η σύμπραξη διέπεται αποκλειστικά και μόνον από το δικό της ατομικό νομικό πλαίσιο, το οποίο περιορίζεται σε όσα συμφώνησαν κατ' απόλυτη κρίση τους οι συμβαλλόμενοι. Γι αυτό οι φορείς δύνανται με τους όρους της σύμπραξης να καταστρατηγούν ή να παρακάμπτουν ακόμη και διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, που αποσκοπούν στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος

⁵³ Δηλαδή, Το αντικείμενο της Σύμπραξης, Ο τρόπος άσκησης της εποπτείας της εκτέλεσης και λειτουργίας του έργου ή της παροχής της υπηρεσίας, Οι μέθοδοι διασφάλισης της ποιότητας κατά την εκτέλεση και λειτουργία, Το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης του αντικειμένου της Σύμπραξης, οι προϋποθέσεις τροποποίησής του, οι ποινικές ρήτρες και τα ανταλλάγματα σε περίπτωση υπέρβασης ή σύντμησης αντίστοιχα του χρονοδιαγράμματος αυτού, η διάρκεια ισχύος της Σύμβασης Σύμπραξης, καθώς και οι προϋποθέσεις της παράτασης ή σύντμησης της διάρκειας αυτής, Ο τρόπος με τον οποίο θα παραχωρείται στον ΙΦΣ η χρήση ή η εκμετάλλευση των παγίων στοιχείων που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση και λειτουργία του έργου ή την παροχή της υπηρεσίας και τα τυχόν προβλεπόμενα ανταλλάγματα, Ο τρόπος χρηματοδότησης, Η τυχόν απαιτούμενη εκ μέρους του Δημόσιου Φορέα έγκριση των χρηματοδοτικών συμβάσεων του ΙΦΣ, Η κατανομή των κινδύνων μεταξύ των μερών και οι συνέπειες επέλευσης γεγονότων που συνιστούν ανωτέρα βία, Οι ασφαλιστικές καλύψεις, Η Προστασία του περιβάλλοντος και των αρχαιοτήτων, Η κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, Ο τρόπος λειτουργίας, συντήρησης και εκμετάλλευσης του αντικειμένου της Σύμπραξης, Το ύψος των ανταλλαγμάτων που καταβάλλονται για τη χρήση του έργου ή της υπηρεσίας από τους χρήστες, ο τρόπος είσπραξής τους, καθώς και οι λόγοι και τρόποι αναπροσαρμογής τους, Ο τρόπος επιμερισμού, μεταξύ του Δημόσιου και του ΙΦΣ, των ωφελειών που θα προκύψουν, είτε από την τυχόν αναχρηματοδότηση των δανείων του Ιδιωτικού Φορέα είτε μετά την επίτευξη ενός συγκεκριμένου ποσοστού απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων του, Η έκταση των εγγυήσεων που

νομική φύση της σύμβασης στην θεωρία, μάλλον κρατούσα, φέρεται η άποψη ότι οι συμβάσεις σύμπραξης του ν. 3389/2005 έχουν μεταβλητή-διττή νομική φύση, είτε διοικητική είτε ιδιωτική⁵⁴, ενώ υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη (ότι είναι αμιγώς διοικητική).

ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ.

Οι ειδικές διατάξεις του ν. 3389/21005 που εξακολουθούν και ισχύουν και καθιστούν τον νόμο δελεαστικό στους ΙΦΣ, ώστε να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για την υπαγωγή τους είναι :

α) Του άρθρου 18⁵⁵, το οποίο προβλέπει ενδεικτικά τα είδη χρηματοδότησης του έργου ή της υπηρεσίας από τον ΙΦΣ, μέσω της Α.Ε.Ε.Σ., στα οποία περιλαμβάνει τα ίδια κεφάλαια της εταιρείας, τα κεφάλαια που εξασφαλίζει με την μορφή δανείου ή πίστωσης, με δάνεια ή ομολογίες και τιτλοποίηση μελλοντικών ή υφισταμένων πιστώσεων, με τις αναγκαίες εγγυήσεις ή εξασφαλίσεις για παροχή των ανωτέρω κεφαλαίων ή πιστώσεων και τους πόρους από την εκμετάλλευση του αντικειμένου της συμπράξεως κατά την κατασκευαστική περίοδο (όπως, τιτλοποίηση απαιτήσεων ακινήτων, πρακτορία, αντίστροφη χρηματοδοτική μίσθωση). Στα προερχόμενα από τρίτους κεφάλαια επιτρέπεται οι δημόσιοι φορείς να συνάπτουν διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις με τους δανειστές της Α.Ε.Ε.Σ. ή και τους ιδιωτικούς φορείς, που συμμετέχουν σε αυτήν ή και με το Ελληνικό Δημόσιο. Στις

παρέχει ο ΙΦΣ για την έγκαιρη και προσήκουσα εκτέλεση, λειτουργία και συντήρηση του έργου ή την προσήκουσα παροχή της υπηρεσίας, Η υποκατάσταση του ΙΦΣ ή των δανειστών με απόφαση της Αναθέτουσας Αρχής και οι περιπτώσεις που αυτή επιτρέπεται, καθώς και κάθε σχετικό θέμα, Η καταβολή αποζημιώσεων και η εν γένει αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας στις περιπτώσεις που οποιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη αθετεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις, Οι λόγοι καταγγελίας κάθε σύμβασης και οι συνέπειές της, Το εφαρμοστέο δίκαιο, Η διαδικασία επίλυσης διαφορών, Η σειρά προτεραιότητας των τυχόν προσαρτημάτων ή παραρτημάτων κάθε σύμβασης, Η εξειδίκευση των ελάχιστων απαιτήσεων λειτουργίας και συντήρησης που περιλαμβάνεται στα τεύχη δημοπράτησης, Ο καθορισμός των διαδικασιών παράδοσης του έργου στο Δημόσιο μετά τη λήξη της περιόδου εκμετάλλευσης, οι τυχόν υποχρεώσεις εκπαίδευσης και μεταφοράς τεχνογνωσίας του Ιδιωτικού Φορέα στο Δημόσιο Φορέα, οι προδιαγραφές του αντικειμένου κατά την παράδοση και οι εγγυήσεις καθώς και ο χρόνος αυτών μετά την ανάληψη του έργου ή της υπηρεσίας από το Δημόσιο Φορέα, Οι απαιτήσεις υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων και χρηστών του έργου ή της υπηρεσίας, Η τυχόν διαδικασία επίλυσης διαφορών από Επιτροπή Εμπειρογνομόνων που ορίζουν από κοινού τα συμβαλλόμενα μέρη.

⁵⁴ Βλ. **Αναστάσιος Τάχος** οπ.αν. «Παρατηρήσεις ...» σελ. 1246, **Αθανάσιος Τσιρωνάς** οπ.αν. «Η νομική φύση ...» σελ. 610 και 625. Αντίθετος ο **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 580, ο οποίος υποστηρίζει ότι «...ο ειδικός νομοθέτης του Ν. 3389/2005 προσβλέπει κυρίως στην εμπλοκή των συμβαλλομένων δημοσίων φορέων στα αντίστοιχα αυτοχρηματοδοτούμενα εγχειρήματα μέσω της σύναψης διοικητικών συμβάσεων, καθώς οι προϋποθέσεις τους ευνοούνται από το ίδιο το κανονιστικό πλαίσιο που καθιερώνει ο Ν. αυτός»

⁵⁵ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 445-465

συμβάσεις αυτές υπάγονται και οι συμβάσεις εγγυήσεως, όπου κατόπιν αιτήσεως του δημόσιου φορέα και εγκρίσεως της Γενικής Γραμματείας Ιδιωτικών Επενδύσεων και Σ.Δ.Ι.Τ. το Ελληνικό Δημόσιο δύναται να εγγυάται έναντι της Α.Ε.Ε.Σ. ή των ιδιωτικών φορέων και υπέρ του δημόσιου φορέα την καταβολή του συνόλου ή μέρους των συμβατικών ανταλλαγμάτων.

β) Του άρθρου 19 για την αποπληρωμή⁵⁶, με βάση την διαθεσιμότητα της αντίστοιχης υποδομής-εγκατάστασης, στα μη ανταποδοτικού χαρακτήρα έργα/υπηρεσίες, ενώ όταν η αποπληρωμή γίνεται από τους τρίτους-χρήστες, ομοιάζει με αυτόν της σύμβασης παραχώρησης και εφόσον τα κέρδη είναι υπερβολικά, από την παρ. 2 περ. ιδ' του άρθ. 17 προβλέπεται να αποτελεί όρο της σύμβασης η από κοινού συμμετοχή του δημοσίου με τον ΙΦΣ στα οικονομικά έσοδα της εκμετάλλευσης.

γ) Του άρθρου 20, με το οποίο προβλέπεται δυνατότητα παράτασης της σύμβασης, σε περίπτωση, που τα έργα καθυστερήσουν, λόγω κωλυσιεργίας των δημόσιων υπηρεσιών⁵⁷ ή σε περίπτωση ανεύρεσης αρχαιοτήτων (άρθ. 21), καθώς και αποζημίωση του ΙΦΣ για την ενδεχόμενη ζημία του από την καθυστέρηση αυτή, ενώ προβλέπεται και ειδικό καθεστώς απαλλοτριώσεων (άρθ. 23 παρ. 1), ομοίως με πρόβλεψη για ανόρθωση της ζημίας του ΙΦΣ.

δ) Του άρθρου 25, με το οποίο οι Α.Ε.Ε.Σ. «δύνανται να εκχωρούν μέρος ή το σύνολο των συμβατικών τους αξιώσεων, υφιστάμενων και μελλοντικών, εφόσον αυτές προσδιορίζονται ή είναι δυνατόν να προσδιορισθούν με οποιονδήποτε τρόπο, σε πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα ή οποιαδήποτε άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που υπόκεινται σε εποπτεία κεντρικής τράπεζας ή άλλης αρμόδιας ανεξάρτητης αρχής, τα οποία συμμετέχουν στην χρηματοδότηση της υλοποίησης του αντικειμένου της Σύμβασης Σύμπραξης ή συμβάλλονται με τέτοια πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα ή οποιαδήποτε άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που υπόκεινται σε

⁵⁶ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 413-426

⁵⁷ Οι άδειες για την μελέτη, κατασκευή, χρηματοδότηση, λειτουργία, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων/υπηρεσιών λογίζεται ότι εκδόθηκαν, εφόσον οι αρμόδιες για την έκδοση τους αρχές δεν έχουν προβεί σε αιτιολογημένη άρνηση έκδοσης εντός αποκλειστικής προθεσμίας 60 ημερών από την υποβολή σχετικού αιτήματος από την ΑΕΕΣ, το οποίο συνοδεύεται από τα, κατά νόμο, απαραίτητα δικαιολογητικά για την έκδοση της άδειας αυτής και έχει τύχει προελέγχου πληρότητας φακέλου, όταν αυτός προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία.

εποπτεία υπό οποιαδήποτε ιδιότητα, όπως εκδοχέως, διαδόχου ή αντισυμβαλλομένου προς εξασφάλιση των απαιτήσεών τους από την χρηματοδότηση αυτή. Επιτρέπεται επίσης η ως άνω εκχώρηση σε αλλοδαπές ή ημεδαπές εταιρείες ειδικού σκοπού προς το σκοπό τιτλοποίησης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 10 του ν. 3156/2003». Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου για το άρθρο 25 : «Η διάταξη αυτή αντανακλά τη βασική μορφή χρηματοδότησης έργων ή υπηρεσιών (project finance), σύμφωνα με την οποία η αποπληρωμή των δανείων ή άλλων πιστώσεων που παρέχονται από τις τράπεζες στην εταιρία ειδικού σκοπού θα πρέπει να μπορούν να αποπληρώνονται από τα έσοδα του ίδιου του έργου ή της υπηρεσίας που αποτελεί το αντικείμενο της Σύμπραξης». Με το εδάφιο α' εισάγεται η καταπιστευτική εκχώρηση απαιτήσεων από την Α.Ε.Ε.Σ.⁵⁸ και με το εδάφιο β' εισάγεται η εκχώρηση απαιτήσεων από την Α.Ε.Ε.Σ. με σκοπό την τιτλοποίησή τους⁵⁹

ε) Του άρθρου 26⁶⁰ με την οποία εισάγονται ευνοϊκότερες ρυθμίσεις για την προστασία της τραπεζικής δανειακής χρηματοδότησης, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του αστικού, του εμπορικού και πτωχευτικού δικαίου, με άμεσο σκοπό την εναρμόνιση του εσωτερικού δικαίου με θεσμούς της ευρωπαϊκής και διεθνούς πρακτικής.

⁵⁸ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 459-461

⁵⁹ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 461-465

⁶⁰ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 465-483 και **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σελ. 335-336, Το κύρος των εμπράγματων ασφαλειών, που παρασχέθηκαν από την ΑΕΕΣ ή οποιονδήποτε τρίτο υπέρ οποιουδήποτε πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή οποιουδήποτε άλλου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, που εποπτεύεται από κεντρική τράπεζα ή άλλη αρμόδια ανεξάρτητη αρχή ή δημόσιο φορέα ή τρίτο, προς εξασφάλιση απαιτήσεών τους κατά της ΑΕΕΣ από την χρηματοδότηση ή οποιαδήποτε άλλη σχετική ή παρεπόμενη σύμβαση ή πράξη για το εγχείρημα του Σ.Δ.Ι.Τ., δεν θίγεται από την επιβολή οποιουδήποτε συλλογικού μέτρου ικανοποίησης των πιστωτών, που συνεπάγεται την απαγόρευση ή τον περιορισμό της εξουσίας διάθεσης των περιουσιακών της στοιχείων ή του τρίτου, που συνέστησε την ασφάλεια, ούτε από την υποβολή σχετικής αίτησης κατ' αυτών. Η ευνοϊκή αυτή ρύθμιση ισχύει και όταν πρόκειται για μελλοντικές απαιτήσεις, η γένεση των οποίων επέρχεται μετά την επιβολή του συλλογικού μέτρου ή την υποβολή της σχετικής αιτήσεως. Ωστόσο, η ρύθμιση αυτή έχει επικριθεί ως αντισυνταγματική, καθώς αποσκοπεί, να εξασφαλίσει πλήρως τους ασφαλειούχους δανειστές – χρηματοδότες τράπεζες ως προς την αποπληρωμή τους, ακόμη και αν προκύψει συλλογική διαδικασία, έτσι ώστε να καταστήσουν πιο ελκυστική και εξασφαλισμένη την τραπεζική χρηματοδότηση του εγχειρήματος του Σ.Δ.Ι.Τ. Προβλέπεται οι εμπράγματες ασφάλειες να εγγράφονται, συνιστώνται ή συνάπτονται υπέρ ενός εκπροσώπου των δανειστών, με συνέπεια ο χρηματοδότης που θέλει να αποχωρήσει να το πράξει ευχερώς, αν δε η χρηματοδότηση γίνεται με έκδοση ομολογιακού δανείου, οι εμπράγματες ασφάλειες αναλαμβάνονται από τον εκπρόσωπο των ομολογιούχων.

στ) Τέλος, προβλέπεται παροχή κινήτρων (άρθ. 29) : Οι Α.Ε.Ε.Σ. απαλλάσσονται από φόρο εισοδήματος στους δεδουλευμένους τόκους μέχρι τον χρόνο έναρξης της εκμετάλλευσης, η χρηματοδοτική συμβολή του Δημοσίου λογίζεται επιχορήγηση κεφαλαίου, δεν επιβαρύνεται με Φ.Π.Α. και δεν υπόκειται σε φόρο εισοδήματος ή σε άλλο φόρο και το πιστωτικό υπόλοιπο Φ.Π.Α. επιστρέφεται στην Α.Ε.Ε.Σ., εντός 90 ημερών από την υποβολή σχετικής αίτησης.

Ε.ΕΡΓΑ Σ.Δ.Ι.Τ. – ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΤΕ

Στην χώρα μας, από το 2009 έως το 2019, έχουν ολοκληρωθεί 14 Συμβάσεις Σ.Δ.Ι.Τ., αξίας 822 εκ. ευρώ⁶¹. Εκτός από τα έργα αυτά έχουν συμβασιοποιηθεί και άλλα τέσσερα, ενώ έχουν εγκριθεί συνολικά 48, εκ των οποίων κάποια βρίσκονται στην φάση της διαγωνιστικής διαδικασίας⁶².

⁶¹ Τα στοιχεία έχουν ληφθεί από την Απολογιστική Έκθεση του Φεβρουαρίου του 2021, του Δικτύου για την μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και την Ευρώπη <https://todiktio.eu/wp-content/uploads/2021/02/ΔΙΚΤΥΟ-ΣΔΙΤ-REPORT-02.2021.pdf>, βλ. ολοκληρωμένα : -για την μελέτη, κατασκευή, χρηματοδότηση, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία των κτιριακών υποδομών επτά (7) νέων Πυροσβεστικών Σταθμών στις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων και Δυτική Ελλάδα, -για την μελέτη, κατασκευή, χρηματοδότηση, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία των κτιριακών υποδομών δεκατεσσάρων (14) νέων σχολικών υποδομών στην Αττική, - για την ανάπτυξη Ευρυζωνικών Υποδομών σε αγροτικές «λευκές» περιοχές της Ελληνικής Επικράτειας - LOT 1, LOT 2 , LOT 2. Στόχος η κάλυψη των «λευκών» περιοχών στον ευρυζωνικό χάρτη της χώρας, δηλαδή των περιοχών όπου δεν υπάρχουν βασικές ευρυζωνικές υποδομές, με τη δημιουργία και αναβάθμιση τηλεπικοινωνιακών υποδομών υψηλής ταχύτητας. Συγκεκριμένα, με το έργο θα παρέχεται γρήγορο internet σε 1.192 οικισμούς με συνολικό πληθυσμό 170.961 κατοίκων (Κεντρική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος), σε 1.867 οικισμούς με συνολικό πληθυσμό 185.635 κατοίκων (Στερεά Ελλάδα, Ήπειρο, Ιόνιοι Νήσοι, Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, Θεσσαλία, Δυτική Ελλάδα) και σε 2.026 οικισμούς με συνολικό πληθυσμό 169.360 κατοίκων (Στερεά Ελλάδα, Ιόνιοι Νήσοι, Πελοπόννησος, Νότιο Αιγαίο, Δυτική Ελλάδα, Κρήτη). Το έργο αποσκοπεί στην επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων ορεινών περιοχών της χώρας, -για την ψηφιακή καταγραφή, αποθήκευση και διάθεση των πρακτικών των συνεδριάσεων στα πρωτοδικεία και εφετεία (πολιτικά και ποινικά) και στα ειρηνοδικεία της χώρας

⁶² Από την ανωτέρω έκθεση «Έως και το Δεκέμβριο του 2020 είχαν εγκριθεί 18 νέα έργα ΣΔΙΤ, συνολικής αξίας 2,73 δις ευρώ, σε τομείς όπως έργα Ευρυζωνικότητας, οδικό άξονες, συστήματα διαχείρισης απορριμμάτων κλπ. Παράλληλα, στις 15/01/21, εγκρίθηκαν από τη Διυπουργική Επιτροπή τρία νέα έργα ΣΔΙΤ, συνολικού προϋπολογισμού 477 εκατομμυρίων ευρώ. Τα έργα αυτά αφορούν: 1. Σχεδιασμό, κατασκευή, χρηματοδότηση, συντήρηση και λειτουργία 17 σχολικών μονάδων στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας 2. Λειτουργία, συντήρηση, επισκευή και αποκατάσταση των παγίων του Εξωτερικού Υδροδοτικού Συστήματος (Ε.Υ.Σ) 3. Ανέγερση κτηριακών εγκαταστάσεων για την στέγαση των υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών και διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου. Σχετικά με τα έργα ΣΔΙΤ που είναι σε σχεδιασμό, εκτιμάται πως για την επόμενη πενταετία θα υλοποιηθούν έργα συνολικού ύψους 5-7 δις. ευρώ. Τα έργα αφορούν εγχειοβελτιωτικά έργα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, έργα οδικών υποδομών, ηλεκτρονικά εισιτήρια σε μουσεία, έργα ψηφιακών υποδομών, εκπαίδευσης, ενεργειακής εξοικονόμησης κλπ. Σημειώνεται πως τα έργα αυτά βρίσκονται

Ενδεικτικώς, το ΣΤΕ έχει απασχοληθεί με τα παρακάτω έργα :

- 1) **Μ ΣΤΕ 587/2011** (ασφαλιστικά μέτρα σχετικά με την προκήρυξη διαγωνισμού για το έργο «Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση 10 Σχολικών Μονάδων στην Περιφέρεια Αττικής με Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα»).
- 2) Για την μελέτη, χρηματοδότηση, εγκατάσταση, συντήρηση και τεχνική διαχείριση ενός ολοκληρωμένου συστήματος πληροφόρησης επιβατών και διαχείρισης στόλου για τις οδικές συγκοινωνίες στην Αθήνα, Σύστημα Τηλεματικής Αστικών Συγκοινωνιών, **ΕΑ ΣΤΕ 145/2012** [Ασφαλιστικά μέτρα για την υπ' αριθμ. 2457/2011 Πρόσκληση Εκδηλώσεως Ενδιαφέροντος του Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών Αθηνών (προκήρυξη κλειστής διαδικασίας υπ' αριθμ. 1/2011), με την οποία εκλήθησαν οι ενδιαφερόμενοι να υποβάλουν αίτηση για την συμμετοχή στην Α΄ Φάση δημοσίου διεθνούς διαγωνισμού με κλειστή διαδικασία, για την επιλογή Ιδιωτικού Φορέα Σύμπραξης για την εκτέλεση του έργου «Μελέτη, Χρηματοδότηση, Εγκατάσταση, Υποστήριξη Λειτουργίας, Συντήρηση και Τεχνική Διαχείριση ενός Ολοκληρωμένου Συστήματος Πληροφόρησης Επιβατών και Διαχείρισης Στόλου για την ΕΘΕΛ και τον ΗΛΠΑΠ με ΣΔΙΤ»]
- 3) Για την μελέτη, χρηματοδότηση, εγκατάσταση, συντήρηση και τεχνική διαχείριση ενός Αυτόματου Συστήματος Συλλογής Κομίστρου Αστικών Συγκοινωνιών στην Αθήνα, **ΕΑ ΣΤΕ 141-142/2012** (αφορά τον διαγωνισμό που προκηρύχθηκε από τον ΟΑΣΑ «Μελέτη, Χρηματοδότηση, Εγκατάσταση, Υποστήριξη Λειτουργίας, Συντήρηση και Τεχνική Διαχείριση ενός Ενιαίου Αυτόματου Συστήματος Συλλογής Κομίστρου για τις εταιρείες του Ομίλου ΟΑΣΑ με ΣΔΙΤ», όπου κρίθηκε ότι η μέλλουσα να συναφθεί σύμβαση Σ.Δ.Ι.Τ. ήταν σύμβαση ανάθεσης και όχι παραχώρησης και, επομένως, εφαρμοστέα ήταν η Οδηγία 2004/17/ΕΚ), **ΕΑ 105/2014, ΣΤΕ 676, 677, 678, 679/2016**
- 4) **Μ ΣΤΕ 646/2012** και **Μ ΣΤΕ 103/2013** (ασφαλιστικά μέτρα για την επιλογή αναδόχου για την εκτέλεση του έργου και για την ανάδειξη Ιδιωτικού Φορέα Σύμπραξης για την εκτέλεση του έργου με τίτλο «Μονάδα Επεξεργασίας Απορριμμάτων Νομού Ηλείας»)

ακόμα σε αρχικές συζητήσεις», βλ. σχετική ιστοσελίδα με λίστα έργων <https://ependyseis.mindev.gov.gr/el/sdit/erga>

- 5) **Μ ΣΤΕ 734, 735/2012** (ασφαλιστικά μέτρα σχετικά με το δημόσιο διεθνή διαγωνισμό που είχε προκηρυχθεί δυνάμει της από 11.4.2012 προκήρυξης ανταγωνιστικού διαλόγου με σκοπό την επιλογή ιδιωτικού φορέα σύμπραξης, για το έργο «Υλοποίηση Μονάδας Επεξεργασίας Απορριμμάτων Νομού Σερρών»)
- 6) Για την μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, συντήρηση και λειτουργία των υποδομών του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης απορριμμάτων Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας⁶³. **Μ ΣΤΕ 233, 234, 235/2013** (ασφαλιστικά μέτρα για την επιλογή του ΙΦΣ)
- 7) **Μ 413/2013** [ασφαλιστικά μέτρα σχετικά με το Δημόσιο Διεθνή Διαγωνισμό με Ανταγωνιστικό Διάλογο, η προκήρυξη του οποίου εγκρίθηκε με την 364/19.11.2012 απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής του Διαβαθμιδικού Συνδέσμου Ν. Αττικής, με σκοπό την επιλογή Ιδιωτικού Φορέα Σύμπραξης για το Έργο «Μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία Μονάδας Επεξεργασίας Αστικών Απορριμμάτων στην Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Απορριμμάτων Δυτικής Αττικής (Φυλή), με ΣΔΙΤ»].
- 8) **ΣΤΕ 1986 και 1987/2013** [αίτηση του Δήμου Φυλής για την ακύρωση : α) της από 25.10.2012 αποφάσεως της Διυπουργικής Επιτροπής Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΔΕΣΔΙΤ) με την οποία, κατόπιν αιτήματος του ν.π.δ.δ. «Ειδικός Διαβαθμιδικός Σύνδεσμος Νομού Αττικής» (ΕΣΔΝΑ), εγκρίθηκε η υπαγωγή στις διατάξεις του ν. 3389/2005 περί Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) της προτεινόμενης σύμπραξης για το έργο «Μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία της Μονάδας Επεξεργασίας Αστικών Απορριμμάτων στην Ολοκληρωμένη Εγκατάσταση Διαχείρισης Απορριμμάτων Δυτικής Αττικής (Άνω Λιόσια) και β) της αποφάσεως της Εκτελεστικής Επιτροπής του ΕΣΔΝΑ, καθ' ο μέρος εγκρίθηκε το τεύχος προκηρύξεως «Α΄Φάση-Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος» για τη διενέργεια δημοσίου διεθνούς διαγωνισμού, με αντικείμενο την ανάδειξη «Ιδιωτικού Φορέα Σύμπραξης» (αναδόχου) για την εκτέλεση του ανωτέρω έργου με ΣΔΙΤ]

⁶³Το έργο βραβεύθηκε ως Συμφωνία της Χρονιάς για τα Απόβλητα στα πλαίσια του προγράμματος βράβευσης «Ετήσιο Βραβείο Χρηματοδότησης» του περιοδικού World Finance και μετά από τρίμηνη αξιολόγησή του

9) **ΣΤΕ 1988/2013** [αίτηση του Δήμου Μαραθώνα για την ακύρωση της υπ' αριθμ. 364/19.11.2012 αποφάσεως της εκτελεστικής επιτροπής του Ειδικού Διαβαθμιδικού Συνδέσμου Νομού Αττικής (ΕΔΣΝΑ), καθ' ο μέρος με αυτή εγκρίθηκε το τεύχος προκηρύξεως του έργου «Μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία της μονάδας επεξεργασίας αστικών απορριμμάτων στην ολοκληρωμένη εγκατάσταση διαχείρισης απορριμμάτων Βορειοανατολικής Αττικής με ΣΔΙΤ» (Προκήρυξη ανταγωνιστικού διαλόγου, Α φάση, πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος)

10) Για την μελέτη, κατασκευή, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία της εγκατάστασης επεξεργασίας στερεών αστικών αποβλήτων Περιφέρειας Ηπείρου, ετήσιας δυναμικότητας 105 χιλ. τόνων, για διάστημα 27 ετών, **Μ ΣΤΕ 441, 442, 443/2013, 145, 146, 147, 148/2014** (Ασφαλιστικά μέτρα κατά του Διαγωνισμού. Η Περιφέρεια Ηπείρου με πρόσκληση εκδηλώσεως ενδιαφέροντος «Α΄ Φάση» προκήρυξε δημόσιο διεθνή διαγωνισμό, διενεργούμενο με την διαδικασία του «ανταγωνιστικού διαλόγου» κατά τις διατάξεις του ν. 3389/2005, σε συνδυασμό με την Οδηγία 2004/18/ΕΚ, με σκοπό την επιλογή Ι.Φ.Σ. για το έργο «Εγκατάσταση Επεξεργασίας Αστικών Στερεών Αποβλήτων Περιφέρειας Ηπείρου». Το έργο αυτό περιλαμβάνει, ιδίως, την μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, συντήρηση, τεχνική διαχείριση και λειτουργία υποδομών της Εγκαταστάσεως Επεξεργασίας Αποβλήτων), **ΕΑ ΣΤΕ 19/2014, Μ ΣΤΕ 389/2014** (ασφαλιστικά για την διακήρυξη-Β΄ φάση), **ΣΤΕ 1217/2018 και 4345/2015** (αποκλεισμός αναδόχων από τον διαγωνισμό), **ΣΤΕ 1532/2022** (Παραπεμπτική στην Πρόεδρο για τον καθορισμό του αρμοδίου Τμήματος. Με την αίτηση ζητείτο από τον Δήμο Νικολάου Σκουφά Άρτης, να ακυρωθεί η 180189/14.12.2020 πράξη της Περιφέρειας Ηπείρου, υπό τον τίτλο «Επικαιροποίηση και επανακαθορισμός ανταποδοτικών τελών για το 2021 στο πλαίσιο της προγραμματικής σύμβασης για τη λειτουργία του έργου "Εγκατάσταση Επεξεργασίας Αστικών Στερεών Αποβλήτων (Α.Σ.Α) Περιφέρειας Ηπείρου"»)

11) **Μ ΣΤΕ 51 και 57/2014** και με την απόφαση 287/10.10.2013 της Οικονομικής Επιτροπής του Δήμου Αλεξανδρούπολης εγκρίθηκαν οι όροι προκήρυξης της «Α΄ Φάσης - Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος» για τη διενέργεια Δημόσιου Διεθνούς Διαγωνισμού με τη διαδικασία του ανταγωνιστικού διαλόγου, κατά τις διατάξεις του ν. 3389/2005 (Α΄ 232) περί

Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ L 134) και του π.δ. 60/2007 (Α' 64), με σκοπό την επιλογή Ιδιωτικού Φορέα Σύμπραξης (ΙΦΣ) για την υλοποίηση του έργου «Κατασκευή Μονάδας Επεξεργασίας Απορριμμάτων (ΜΕΑ) Δήμου Αλεξανδρούπολης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης»

12) Σύμβαση Σ.Δ.Ι.Τ. της 29-1-2021 για την Διαχείριση Απορριμμάτων Πελοποννήσου, ύψους 150 εκ. ευρώ, που αφορά τις περιφερειακές ενότητες Αρκαδίας, Αργολίδας, Κορινθίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας. **ΣΤΕ 51/2023, 2417/2022, 2364/2022, 1940/2022** του Ε' Τμήματος (με αντικείμενο την ακύρωση της ΑΠ 173714/9.7.2014 απόφασης του Υπ. Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, με θέμα: «Έγκριση περιβαλλοντικών όρων του έργου : «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Απορριμμάτων Περιφέρειας Πελοποννήσου με ΣΔΙΤ» της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου με φορέα του έργου την Περιφέρεια Πελοποννήσου» και καθ' ο μέρος αφορά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή και λειτουργία Μονάδας Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης Αποβλήτων (ΟΣΔΑ) και Μονάδας Μεταβατικής Διαχείρισης της 2ης Διαχειριστικής Ενότητας Πελοποννήσου, η οποία καταλαμβάνει το σύνολο της Μεσσηνίας και τους Δήμους Μεγαλόπολης και Γορτυνίας Αρκαδίας), σχετικές και οι **ΕΑ ΣΤΕ 161/2015** και **266/2021** (αναστολή εκτέλεσης της ως άνω απόφασης), **ΣΤΕ 1233/2022** (προσβάλλονται αποφάσεις της Οικονομικής Επιτροπής της Περιφέρειας Πελοποννήσου, οι οποίες εξεδόθησαν κατά το στάδιο της ολοκλήρωσης του διαγωνισμού και η απόφαση έγκρισης του έργου από την Δ.Ε.Σ.Δ.Ι.Τ.), **ΣΤΕ 2362/2018** (προσβαλλόμενη η 27716/1612/12.6.2017 απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών και του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Κύρωση της απόφασης έγκρισης του Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) της Περιφέρειας Πελοποννήσου») **ΣΤΕ 1077/2015** (απορρίφθηκε ελλείπει εννόμου συμφέροντος η αίτηση των κατοίκων του οικισμού «Καλλιρόη» Μελιγαλά, κατά της απόφασης έγκρισης της μονάδας επεξεργασίας απορριμμάτων και της χωροθέτησης του χώρου υγειονομικής ταφής), **ΣΤΕ 107/2015** (προσβαλλόμενη η απόφαση περί των κριτηρίων επιλογής εκτάσεων για την απόθεση των απορριμμάτων της

Καλαμάτας), **Μ ΣτΕ 324/2012** (αποκλεισμός από το στάδιο προεπιλογής υποψηφίων)

13) **ΣτΕ 233/2014** (Β΄ φάση διαγωνισμού για την υλοποίηση του έργου «Εγκαταστάσεις Διαχείρισης Αστικών Στερεών Αποβλήτων Νομού Αχαΐας»).

14) **ΕΑ ΣτΕ 179/2019** (Προσβαλλόμενη απόφαση του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών για την έγκριση του πρακτικού επιλογής υποψηφίων για την Β΄ φάση του διαγωνισμού για το έργο «Μελέτη, Κατασκευή, Χρηματοδότηση, Λειτουργία, Συντήρηση και Εκμετάλλευση του Βορείου Οδικού Άξονα Κρήτης στο τμήμα Χανιά-Ηράκλειο»)

15) **ΑΝ ΣτΕ 183/2020** (Α΄ Φάση του διαγωνισμού «Μελέτη, Κατασκευή, Χρηματοδότηση, Λειτουργία και Συντήρηση Φοιτητικών Εστιών του Πανεπιστημίου Κρήτης με Σ.Δ.Ι.Τ.»)

16) **ΣτΕ 2380/2020** και **2220/2020** (προσβάλλεται απόφαση πρόκρισης Ένωσης Εταιριών στην Β΄ φάση του διαγωνισμού για το έργο «Μελέτη, Κατασκευή, Χρηματοδότηση, Λειτουργία και Συντήρηση του Οδικού Άξονα Νοτιοδυτικής Πελοποννήσου, Τμήμα Καλαμάτα-Ριζόμυλος-Πύλος-Μεθώνη»)

17) **ΣτΕ 1886/2022**⁶⁴ (Διεθνής διαγωνισμός για την «Διαχείριση-Λειτουργία και Συντήρηση του Εξωτερικού Υδροδοτικού Συστήματος (ΕΥΣ) Αθήνας». Προσβαλλόμενες : α) η 57/15.1.2021 πράξη της Διυπουργικής Επιτροπής Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΔΕΣΔΙΤ), με την οποία εγκρίθηκε η 5/11.1.2021 πρόταση του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών για την υπαγωγή στις διατάξεις του ν. 3389/2005 του έργου «Λειτουργία, συντήρηση, επισκευή και αποκατάσταση των παγίων του εξωτερικού υδροδοτικού συστήματος (ΕΥΣ) για την κάλυψη των αναγκών της μείζονος περιοχής πρωτεύουσας, μέσω ΣΔΙΤ», β) η 302095/25.10.2021 πράξη του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών, με την οποία εγκρίθηκαν η διενέργεια δημόσιου διεθνούς διαγωνισμού με την διαδικασία του ανταγωνιστικού διαλόγου για την ανάθεση σύμβασης Σύμπραξης Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων 4412/2016 και 3389/2005, καθώς και το τεύχος πρόσκλησης υποβολής εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την Α΄ φάση

⁶⁴ Σχολιασμός **Ιωάννης Καστανάς** ««Είς σημείον αντιλεγόμενον». Η νομολογιακή σφυρηλάτηση του περιεχομένου της δημόσιας υπηρεσίας ύδρευσης» σε ΕΔΔ 6/2022, σελ. 777-782, **Μαριάνθη Σταθάκη** «Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 1886/2022 (7μ) - Αντισυνταγματικότητα της προκήρυξης σύμβασης ΣΔΙΤ για το σύνολο των εργασιών λειτουργίας και συντήρησης του εξωτερικού Υδροδοτικού Συστήματος (ΕΥΣ) της Εταιρείας Παγίων ΕΥΔΑΠ» σε ΠερΔικ 1/2023 σελ. 116-117

του διαγωνισμού αυτού και γ) η 2021/S 215-563714 Διακήρυξη της Α΄ φάσης του διαγωνισμού για την ανάθεση με ΣΔΙΤ του ως άνω έργου). Με την απόφαση κρίθηκε ότι «η έννοια του άρθρου εκατοστού δέκατου τέταρτου του ν. 4812/2021, κατά τη σύμφωνη προς το Σύνταγμα ερμηνεία αυτού, είναι ότι στο Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών παρέχεται η δυνατότητα να αναθέτει “σε ανάδοχο που αναδεικνύεται μέσω διαγωνιστικής διαδικασίας, σύμφωνα με τον ν. 3389/2005 [περί συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα]”, την εκτέλεση ειδικού και συγκεκριμένου κάθε φορά έργου ή την παροχή συγκεκριμένης επίσης υπηρεσίας προς “συντήρηση και λειτουργία του ΕΥΣ της μείζονος περιοχής Πρωτευούσης”, εφόσον διαπιστώνεται, αιτιολογημένα, η ανάγκη προσφυγής στη διαδικασία αυτή και, επιπροσθέτως, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι διασφαλίζονται πλήρως, μεταξύ άλλων, η καταλληλότητα του ιδιωτικού φορέα για την εκτέλεση του έργου ή την παροχή της υπηρεσίας, καθώς και η αποτελεσματική εποπτεία του οικείου δημόσιου φορέα καθ’ όλη τη διάρκεια της σύμπραξης. Δεν παρέχεται, όμως, με τις διατάξεις αυτές του ν. 4812/2021, στον αρμόδιο “Δημόσιο Φορέα” δυνατότητα να συνάπτει σύμβαση Σύμπραξης Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα με αντικείμενο την εν γένει “συντήρηση και λειτουργία του ΕΥΣ της μείζονος περιοχής Πρωτευούσης” στο σύνολό του, και να αναθέτει με σύμβαση σε ιδιωτικό φορέα όλα γενικώς τα έργα και τις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη συντήρηση και λειτουργία του ΕΥΣ κατά τη διάρκεια της ΣΔΙΤ. Εξ άλλου, για την ταυτότητα των λόγων, τέτοια δυνατότητα δεν παρέχεται ούτε αυτοτελώς από τις διατάξεις του ν. 3389/2005. Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή, υπολαμβάνουσα ότι είναι δυνατή η ανάθεση του συνόλου των απαιτούμενων για την συντήρηση και λειτουργία του ΕΥΣ έργων και υπηρεσιών σε ιδιωτικό φορέα, δυνάμει σύμβασης ΣΔΙΤ, ήτοι δυνάμει συστήματος το οποίο σύμφωνα με τον ν. 3389/2005 περιλαμβάνει, ως αναγκαία προϋπόθεση, την ανάληψη εκ μέρους του ιδιωτικού φορέα “ουσιώδους μέρους των κινδύνων που συνδέονται με την χρηματοδότηση, την κατασκευή, την διαθεσιμότητα ή τη ζήτηση του αντικείμενου της Σύμπραξης και των συναφών κινδύνων [όπως ο διαχειριστικός και ο τεχνικός κίνδυνος]”, θα αντέκειτο στα άρθρα 5 παρ. 5 και 21 παρ. 3 του Συντάγματος, καθώς και στα κριθέντα από την Ολομέλεια του Δικαστηρίου (ΣΤΕ 190/2022 και 1906/2014 Ολομ). Και τούτο διότι ο εκ του Συντάγματος επιβαλλόμενος έλεγχος του Κράτους στον αρμόδιο φορέα

παροχής υπηρεσιών ύδρευσης, εν προκειμένω στην ΕΥΔΑΠ ΑΕ και στην Εταιρεία Παγίων ΕΥΔΑΠ, που αποτελούν ενιαίο λειτουργικό σύστημα, προδήλως εκτείνεται και στα έργα και υπηρεσίες διαχείρισης, συντήρησης, επισκευής, κατασκευής, επέκτασης, ανανέωσης και εκμετάλλευσης του συνόλου της μοναδικής υφιστάμενης βασικής υποδομής για την παροχή υπηρεσιών ύδρευσης στον πληθυσμό της Αττικής, η οποία έχει μεταβιβασθεί στους ανωτέρω δύο φορείς για την εκπλήρωση του σκοπού τους και για την οποία φέρουν την ευθύνη καλής λειτουργίας. Ο έλεγχος αυτός ουσιαστικά αναιρείται και καθίσταται άνευ περιεχομένου, αν η διαχείριση, συντήρηση και λειτουργία του “Εξωτερικού Υδροδοτικού Συστήματος της μείζονος περιοχής Πρωτευούσης” ως ενιαίου συνόλου ανατεθεί σε ιδιωτικό φορέα, ο οποίος φέρει ο ίδιος την ευθύνη της απρόσκοπτης και αδιάλειπτης καλής λειτουργίας του συστήματος υδροδότησης και αναλαμβάνει ο ίδιος, στο πλαίσιο της συμβατικής σχέσης που τον συνδέει με το Δημόσιο, τους κινδύνους και τις συνέπειες τυχόν αποτυχίας του» και ότι «Επειδή, με τις υπό στοιχεία (β) και (γ) προσβαλλόμενες πράξεις [302095/25.10.2021 πράξη του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών και 2021/S 215-563714 Διακήρυξη της Α΄ φάσης του διαγωνισμού, αντιστοίχως], όπως σαφώς προκύπτει από το περιεχόμενό τους, επιχειρείται η ανάθεση σε ιδιωτικό φορέα, με ΣΔΙΤ, “του συνόλου των παρεχόμενων υπηρεσιών που αφορούν στη λειτουργία, συντήρηση, επισκευή, αποκατάσταση των παγίων ανήκουν στην Εταιρεία Παγίων ΕΥΔΑΠ και χρησιμοποιούνται για την συλλογή, αποθήκευση και μεταφορά ακατέργαστου νερού από τις πηγές μέχρι την είσοδο των Μονάδων Επεξεργασίας Νερού”, δηλαδή η ανάθεση του συνόλου των Εργασιών Τυπικής Λειτουργίας, των Εργασιών Συνήθους Συντήρησης, των Εργασιών Βαριάς Συντήρησης και των Εργασιών Έκτακτης Λειτουργίας του ΕΥΣ, όπως οι εν λόγω εργασίες ορίζονται στις πράξεις αυτές. Σύμφωνα, όμως, με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 19 για την έννοια των διατάξεων του ν. 4812/2021, τις οποίες επικαλούνται ως έρεισμα οι ως άνω προσβαλλόμενες [παράγραφος 4 του άρθρου εκατοστού δέκατου τέταρτου], δεν είναι επιτρεπτή δυνάμει των διατάξεων αυτών η έκδοση πράξεων με το προαναφερθέν περιεχόμενο. Περαιτέρω, δεν παρέχουν έγκυρο νόμιμο έρεισμα για την έκδοση των ιδίων προσβαλλομένων, καθώς και της υπό στοιχείο (α) προσβαλλόμενης πράξης της Διυπουργικής Επιτροπής Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα, που εκδόθηκε προ του ν.

4812/2021, ούτε οι διατάξεις του ν. 3389/2005. Πρέπει συνεπώς, για τον λόγο αυτόν, που προβάλλεται βασίμως από τους αιτούντες, να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση και να ακυρωθούν οι προσβαλλόμενες πράξεις»

18) **ΣτΕ 2643 και 2644/2022** (Προσβαλλόμενη απόφαση της Οικονομικής Επιτροπής της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, με την οποία εγκρίθηκε η διακήρυξη δημόσιου διεθνούς διαγωνισμού με την διαδικασία του ανταγωνιστικού διαλόγου, για την ανάθεση ΣΔΙΤ για την εκτέλεση του έργου «Αναβάθμιση Οδοφωτισμού Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με ΣΔΙΤ» (Α΄ Φάση Διαγωνισμού - Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος), μετά τις ΕΑ **ΣτΕ 288/2021** και **ΣτΕ 497/2022**, που ανέπεμψαν στην ΑΕΠΠ (νυν ΕΕΑΔΗΣΥ)

19) **ΣτΕ 136/2023** (προσβαλλόμενη η διακήρυξη για την λειτουργία και συντήρηση του Μετρό της Θεσσαλονίκης).

Από την επισκόπηση της ως άνω νομολογίας παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων που εισήχθησαν στο Δικαστήριο αφορούσε την διαγωνιστική διαδικασία και την επιλογή ή αποκλεισμό υποψηφίων, κατά το προσυμβατικό στάδιο, αιτούντες δε δικαστικής προστασίας ήταν οι μετέχοντες στον διαγωνισμό.

ΣΤ.ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ

Κατά την κρατούσα άποψη, από τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1 και 106 του Συντάγματος (και συμπληρωματικά των άρθρων 4 παρ. 1, 14 παρ. 9, 17, 18, 22, 24 παρ.1, 25 παρ. 1- 3, 28, 78 – 80, 82 και 10), προκύπτει ότι στα κρατικά όργανα επιτρέπεται μία ευρύτητα επιλογών, αναφορικά με τις κατευθύνσεις που μπορεί να λάβει η οικονομική ζωή της χώρας, είτε προς ένα σύστημα ιδιωτικής οικονομίας είτε προς ένα σύστημα άμεσης συμμετοχής του κράτους στις παραγωγικές και συναλλακτικές σχέσεις. Επομένως, τα όργανα αυτά μπορούν να ακολουθήσουν (περισσότερο ή λιγότερο) φιλελεύθερη ή παρεμβατική πολιτική, να αποκλίνουν κατά την εφαρμογή της πολιτικής αυτής είτε προς μία ατομοκεντρική είτε προς μία κοινωνική αντίληψη της οικονομικής ελευθερίας, ακόμη και να ενισχύσουν ή να αποδυναμώσουν τα στοιχεία της

ιδιωτικής ή της μικτής οικονομίας, αρκεί η παρέμβασή τους αυτή να δικαιολογείται επαρκώς⁶⁵.

Όταν συντρέχουν λόγοι, οι οποίοι δικαιολογούν την παρέμβαση του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, υφίστανται διάφορες εναλλακτικές για την επίτευξη του στόχου δημοσίου συμφέροντος, που εκάστοτε επιδιώκεται, στο πλαίσιο των ευρύτατων περιθωρίων άσκησης οικονομικής πολιτικής. Έτσι, εκτός από την εκδοχή της σύστασης μίας δημόσιας επιχείρησης, το κράτος μπορεί να επιλέξει μεταξύ λιγότερο ή περισσότερο παρεμβατικών εκδοχών, που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι συνιστούν μεθόδους ανάμειξης του κράτους στην οικονομία για την διόρθωση αστοχιών, όπως είναι η επενδυτική αδράνεια ή η έλλειψη επιχειρηματικού ενδιαφέροντος⁶⁶. Μπορεί όμως να επιλέξει και παρεμβατικές μεθόδους και εκδοχές, που συνδέονται με την αδυναμία του να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις για υψηλού επιπέδου υποδομές και υπηρεσίες, σε συνδυασμό με την επιθυμία περιορισμού των κρατικών ελλειμμάτων και την πεποίθηση ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ ιδιωτών αυξάνει την αποδοτικότητα⁶⁷. Στις μεθόδους της τελευταίας περίπτωσης εντάσσονται οι Σ.Δ.Ι.Τ.

⁶⁵ **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** «Η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου. Πολιτικές, νομοθετικό πλαίσιο και πρακτικές συνεργασίας του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2022, σελ. 224, βλ. και **Αθανάσιος Τσιρωνάς** «Αποκρατικοποιήσεις» εκδ. Σάκκουλας 2006 σελ. 36-43 (43) : «...το Σύνταγμα επιτρέπει την απόλαυση της οικονομικής ελευθερίας σε ένα σύστημα «ελεύθερης - μικτής» οικονομίας και προβλέπει την άσκηση της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας σε ένα «φιλελεύθερο - παρεμβατικό» οικονομικό καθεστώς. Από την άποψη αυτή ο κρατικός παρεμβατισμός δεν επιτρέπεται να συνίσταται σε μέτρα που καταπνίγουν την ιδιωτική πρωτοβουλία και θίγουν τον πυρήνα του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας, ενώ από την άλλη πλευρά επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας χάριν του γενικού συμφέροντος. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν είναι συνταγματικά θεμιτή η οριστική και καθολική απομάκρυνση από το συγκεκριμένο αυτό οικονομικό καθεστώς είτε προς την κατεύθυνση του άκρατου φιλελευθερισμού είτε προς την κατεύθυνση της πλήρως διευθυνόμενης οικονομίας». Ειδικώς για τα συνταγματικά όρια της συνεργασίας δημοσίου-ιδιωτικού τομέα βλ. ενδεικτικά, **Αριστόβουλος Μάνεσης και Μανιτάκης Αντώνης** «Κρατικός Παρεμβατισμός και Σύνταγμα» Γνωμοδότηση σε ΝοΒ έτος 29ο (1981), σελ. 1199 έως 1214 (ιδίως σελ. 1201, 1208), **Ακρίτας Καϊδατζής** «Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων» εκδ. Σάκκουλας 2006, σελ. 35, 171, **Γεώργιος Δελλής** «Κοινή Ωφέλεια και Αγορά», τόμος Α', εκδ. Σάκκουλας 2008, σελ. 50-53, 56 (παράθεση σχετικής νομολογίας), 58, 272, 274, 276, **Μαρία Καραμανώφ** «Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων. Βιώσιμο κράτος & Δημόσια Κτήση» εκδ. Επιμελητήριο Περιβάλλοντος & Βιωσιμότητας, 2010, σελ. 206-225, **Πρόδρομος Δαγτόγλου** «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», 4η έκδοση Σάκ. 2012, σελ. 1001, 1002, 117, **Ιωάννα Αλεξανδροπούλου** οπ.αν. «Η αξιοποίηση...» σε σελ. 224-237

⁶⁶ **Αικατερίνη Ηλιάδου** οπ.αν. «Δημόσιες...», σελ. 217 και 219

⁶⁷ **Παναγιώτης Πρωτοψάλτης** οπ.αν. Συλλογικό σελ. 325

Μέσω των Σ.Δ.Ι.Τ. του ν. 3389/2005 επιτυγχάνεται ξεκάθαρα η νομικά έντεχνη αποδέσμευση του δημόσιου φορέα από τα σημαντικά για την εκπλήρωση των δημοσίων σκοπών του προνόμια, που του επιφυλάσσει κάθε διοικητική σύμβαση. Σε αυτό συντείνει και η ολοένα αυξανόμενη εφαρμογή του αγγλοσαξωνικού δικαίου, κυρίως μέσω της υιοθέτησής του από το ευρωπαϊκό ενωσιακό δίκαιο. Όπως εύστοχα επισημαίνεται⁶⁸ «... το ίδιο το διοικητικό δίκαιο, όπου επιβιώνει, υφίσταται συστηματική αλλοίωση με την υποχώρηση της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος, ως δεσπύζοντος κριτηρίου της κρατικής δράσεως, και την νόθευσή του με κριτήρια καθαρώς οικονομικής εμπνεύσεως, όπως η αποδοτικότητα, η σχέση κόστους-οφέλους κ.λπ». Στην εποχή μας, όπου την παγκοσμίως επικρατούσα κυβερνητική πολιτική αποτελούν οι ιδιωτικοποιήσεις⁶⁹, με το Κράτος να βάλλεται πανταχόθεν, επιτυγχάνεται μια «άνιση εξίσωση» Δημοσίου-ιδιωτών, μία αντιστροφή δυνάμεων υπέρ της αγοράς και των ιδιωτικών κεφαλαίων, με ειδικότερο νομικό εργαλείο τις Σ.Δ.Ι.Τ. του ν. 3389/2005⁷⁰.

Το ζήτημα του αν τα ανωτέρω αποτελούν ιστορική αναγκαιότητα ή μη, δεν άπτεται της αρμοδιότητας της δικαστικής λειτουργίας. Άλλωστε, οι Σ.Δ.Ι.Τ. έχουν πλεονεκτήματα⁷¹ και μειονεκτήματα⁷² που έχουν ήδη καταγραφεί

⁶⁸ **Μαρία Καραμανώφ** οπ.αν. «Τα όρια...» σελ. 10 και 72

⁶⁹ Για το συνταγματικό πλαίσιο των ιδιωτικοποιήσεων βλ. **Κώστας Χρυσόγονος** «Ατομικά & Κοινωνικά Δικαιώματα» εκδ. Σάκκουλας 2023, σελ. 93-98

⁷⁰ **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 582

⁷¹ Το βασικό τους πλεονέκτημα είναι ο δημοσιονομικός χειρισμός των έργων, ήτοι η μη προσμέτρηση στο δημόσιο έλλειμμα και η μη προσμέτρηση στο δημόσιο χρέος. από τον Απρίλιο του 2016 μέχρι και τον Ιανουάριο 2020, κατόπιν αξιολόγησης από την ΕΛΣΤΑΤ και τη EUROSTAT, όλα τα έργα ΣΔΙΤ τα οποία αξιολογήθηκαν, ταξινομήθηκαν εκτός γενικής κυβέρνησης και δεν προσμετρήθηκαν στο δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος, χάριν στην καλή κατανομή ρίσκου μεταξύ του Δημοσίου και των αναδόχων, κατά πλήρη συνέπεια με τους κανόνες ESA 2010, βλ. σχετικά οπ.αν. έκθεση **Δικτύου** σελ. 23 και **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» σελ. 256. Επίσης, βλ. μια εμπειριστατωμένη παράθεση των πλεονεκτημάτων στον ανωτέρω σε σελ. 487-503 [Δημοσιονομικό όφελος (Budgetary benefit), Τεχνικοί – Τεχνολογικοί λόγοι (Technical – Technological benefit), Ανάπτυξη βασικών υποδομών (major public infrastructure development) και δημιουργία οικονομιών κλίμακας (economies of scale), Ικανότητες που διαθέτουν οι ιδιωτικοί φορείς (private sector skills), Μεγαλύτερη οικονομική αποδοτικότητα (value for money) και κατανομή του επιχειρηματικού κινδύνου (risk allocation) και Η αναμόρφωση του δημοσίου τομέα (public sector reform) - Εφαρμογή των απόψεων περί ιδιωτικοποίησης, των αρχών του “New Public Management” και της επικουρικότητας του Κράτους]

⁷² «Το μεγαλύτερο τους μειονέκτημα είναι ότι οι συναλλαγές της αγοράς δεν εξασφαλίζουν την αποδοτική κατανομή των αγαθών αυτών λόγω της μη αποκλεισιμότητας (non-excludability) και της μη ανταγωνιστικότητας (non-rivalry) της κατανάλωσής τους» **Παναγιώτης Πρωτοπάλτης** οπ.αν. σε Συλλογικό Νομική Βιβλιοθήκη 2015 σελ. 325, υποσημείωση 15, βλ. και **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις...» εμπειριστατωμένη παράθεση των μειονεκτημάτων σε σελ. 503-512 [Πολιτικοί-κοινωνικοί λόγοι (Η ανατροπή του τεκμηρίου αρμοδιότητας του δημοσίου φορέα και η απώλεια του ελέγχου του επί των δημοσίων

συστηματικά από την θεωρία, όπως προκύπτει και από την σχετική βιβλιογραφία.

Στόχος της παρούσας εισήγησης, εντός των στενών χρονικών πλαισίων που τίθεται αυτή, δεν θα μπορούσε παρά να είναι μία προσέγγιση «γνωριμίας» του σχετικού νομικού πλαισίου. Από την προσέγγιση όμως αυτή, αναδεικνύονται δύο προβληματισμοί, που άπτονται της αρμοδιότητας της δικαστικής λειτουργίας.

Ο πρώτος συνδέεται με τον δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας της δράσης της διοίκησης στον ως άνω τομέα. Στην περίπτωση των Σ.Δ.Ι.Τ., ο έλεγχος αυτός επιτυγχάνεται από το ΣΤΕ, μόνον όπου και όταν ο νομοθέτης το επιτρέπει, κατ' ουσίαν με τον έλεγχο της διοικητικής διαδικασίας ανάθεσης (προσυμβατικό στάδιο), γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την νομολογία που παρατέθηκε. Ας μην διαφεύγει, όμως, της προσοχής μας ότι οι Σ.Δ.Ι.Τ. του ν. 3389/2005 δεν υπόκεινται ως προς το κύρος, την ερμηνεία και την εφαρμογή τους στην δικαιοδοσία των διοικητικών ή πολιτικών δικαστηρίων, αλλά σε ειδική διαιτησία⁷³, κατά την οποία, η απόφαση που εκδίδεται είναι

υποδομών), Δυσμενέστεροι οικονομικοί όροι παροχής της υπηρεσίας από τον ιδιώτη ανάδοχο, Πολύπλοκη διαδικασία με μακρά χρονική διάρκεια και αυξημένο κόστος ανάθεσης, χαρακτηριζόμενη από πιθανή έλλειψη χαρακτηριζόμενη από πιθανή έλλειψη ευελιξίας, Μείωση των φορολογικών εσόδων του Κράτους (φορολογικές απαλλαγές υπέρ του επενδυτή), Υπερβολικά κέρδη από τον παραχωρησιούχο-ανάδοχο σύμπραξης], Βλ. και επισημάνσεις του Κλιμακίου Ελέγχου του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου, Ειδική Έκθεση αριθμός 9 του 2018, με τίτλο «Συμπράξεις Δημόσιου – Ιδιωτικού Τομέα στην ΕΕ: Πολλαπλές αδυναμίες και περιορισμένα οφέλη», διαθέσιμη σε <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/ppp-9-2018/el/>, **Χριστίνα Χατζηκωνσταντίνου** οπ.αν. «Διαχείριση...» σελ. 57 , «σύμφωνα με τους επικριτές του θεσμού και τις επιφυλάξεις που έχουν διατυπωθεί, οι συμπράξεις αποτελούν μία κρυφή μορφή προώθησης των ιδιωτικοποιήσεων, προς όφελος της προώθησης της κερδοφορίας του ιδιωτικού τομέα. Οι επιπτώσεις από τη λειτουργία των συμπράξεων για τους πολίτες είναι αρνητικές, καθότι οδηγούν στην υποβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Στις περιπτώσεις αποτυχημένης εφαρμογής του μοντέλου, η εισαγωγή ΣΔΙΤ εκτιμάται ότι οδήγησε στην αύξηση του πραγματικού κόστους παροχής και στην ποιοτική υποβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Στα αρνητικά προσάπτονται, επίσης, η μεγάλη χρονικά δέσμευση του Δημοσίου, καθώς και τα κρούσματα διαφθοράς και κατασπατάλησης των δημοσίων πόρων»

⁷³ Πλέον του ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η διαιτησία εφαρμόστηκε επιτυχώς, σε σχέση με τις επιδιώξεις του νομοθέτη κατά την αιτιολογική (για την αποφυγή καθυστερήσεων που προκύπτουν στις περιπτώσεις προσφυγής στα τακτικά πολιτικά ή διοικητικά δικαστήρια). Βλ. **Ιωάννης Κίτσος** οπ.αν. «Συμπράξεις ...» σελ. 442, όπου αναφέρεται ότι η διαδικασία προσφυγής στις Επιτροπές Επίλυσης Τεχνικών Διαφορών κυρίως όμως στη Διαιτησία, δεν αποτελεί τόσο συνοπτική διαδικασία όπως παρουσιάζεται, αφού μπορεί να έχει πολύμηνη ή και μακροχρόνια διάρκεια. Επίσης, δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση ανέξοδη διαδικασία, αντίθετα μπορεί να αποτελέσει εξαιρετικά κοστοβόρα, αφού εμπλέκονται πρόσωπα (νομικοί, μηχανικοί, οικονομολόγοι κ.ά) οι οποίοι διεκδικούν υψηλές αμοιβές. Ας σημειωθεί, ότι ως προς τη στελέχωσή τους προτιμώνται κυρίως Καθηγητές Πανεπιστημίων (νομικών και οικονομικών σχολών, πολυτεχνείων κ.ά), τέως δικαστικοί καθώς και ανώτεροι υπάλληλοι του δημοσίου τομέα (π.χ. του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Υπουργείου

αμετάκλητη και δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο. Τούτο, συνεκτιμωμένου και του ότι ο ν. 3389/2005 δεν προβλέπει περιορισμούς ούτε ως προς τον τρόπο ούτε ως προς τα όρια συμπλήρωσης της ιδιωτικής χρηματοδότησης από το Δημόσιο, όπερ σημαίνει ότι μέσω της εκχώρησης των συμβατικών αξιώσεων των Α.Ε.Ε.Σ. προς πιστωτικά ιδρύματα ή άλλες εταιρείες, με σκοπό την τιτλοποίηση (και περαιτέρω μεταβίβαση), τόσο το Ελληνικό Δημόσιο όσο και οι πολίτες/χρήστες των δημοσίων έργων και υπηρεσιών καθίστανται οφειλέτες σε τρίτους (σε πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα πάσης φύσεως ή σε αλλοδαπές και ημεδαπές εταιρείες ειδικού σκοπού, αλλά και σε όσους θα καταστούν μέσω των ανωτέρω κάτοχοι των τίτλων των αξιώσεων)⁷⁴. Οπότεν, διαφαίνεται ότι ανακύπτει ένα κενό δικαστικής προστασίας.

Επιπροσθέτως : Στην δικαιοδοσία του δικαστή άπτεται και ο έλεγχος του κατά πόσον η ανάθεση ενός δημοσίου έργου/υπηρεσίας ως Σ.Δ.Ι.Τ. ή με σύμβαση παραχώρησης σε σχέση με την κλασική σύμβαση, διασφαλίζει την ορθή αξιοποίηση των κονδυλίων (*value for money*), ιδίως υπό τις παρούσες δημοσιονομικές πιέσεις και περιορισμούς⁷⁵, όπου το μεγαλύτερο μέρος της δημόσιας κτήσης αξιοποιείται προς αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Ο έλεγχος αυτός, που είχε αρχικά ανατεθεί στο Ελεγκτικό Συνέδριο, μετά την κατάργηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου και παρά την θεσμοθέτηση νέου, δεν υφίσταται διόλου για τις Σ.Δ.Ι.Τ.

Τα ως άνω αναδεικνυόμενα ζητήματα, κατά την άποψη της γράφουσας, είναι ζητήματα που δεν μπορεί να προβληματίζουν μόνον τον Έλληνα δικαστή, θα έπρεπε κυρίως να προβληματίζουν τον Έλληνα νομοθέτη.

Οικονομικών). η πρόσφατη ελληνική πρακτική έχει να επιδείξει ορισμένες περιπτώσεις, όπου η ενσωμάτωση ρητρών από τις αναθέτουσες αρχές στα κείμενα αντίστοιχων παραδοσιακών δημοσίων συμβάσεων (έργων, μελετών) μόνο επιτυχής δεν είναι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο «πολύπαθος» με το άρθρο 46 του ν. 4049/2012 υπό εκκαθάριση «Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης-Θεσσαλονίκη '97 (ΟΠΠΕΘ '97)», όπου στις αντίστοιχες συμβάσεις έργων και μελετών που συνήψε, για την εξυπηρέτηση των σκοπών που του είχαν ανατεθεί, με κοινοπραξίες εργοληπτικών επιχειρήσεων και μελετητικών γραφείων προέβλεπε προσφυγή στη διαιτησία, η οποία και διήρκησε πολλά χρόνια.

⁷⁴ **Μαρία Καραμανώφ** οπ.αν. «Τα όρια...» σελ. 219

⁷⁵ **Μαραγκού Γεωργία** οπ.αν. σε Συλλογικό Νομική Βιβλιοθήκη 2016 σελ. 467

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ «Η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2022

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ «Δημόσια υπηρεσία & Ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2021

ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ / ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΓΛΥΚΕΡΙΑ ΣΙΟΥΤΗ / ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΦΛΟΓΑΪΤΗΣ «Διοικητικό Δίκαιο» εκδ. Σάκκουλας 2022

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ «Δημόσιες συμβάσεις και συμβάσεις παραχώρησης», εκδ. Σάκκουλας 2019

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ «Ο νεοφεουδαρχικός συνταγματισμός», εκδ. Σάκκουλας 2022

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», 4η έκδοση Σάκ. 2012

ΔΕΓΛΕΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ «Οι δημόσιες συμβάσεις στην ενωσιακή έννομη τάξη» Τόμος 1, εκδ. Σάκκουλας 2019

ΔΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ «Κοινή Ωφέλεια και Αγορά», τόμος Α', εκδ. Σάκκουλας 2008

ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ «Η προδικαστική προσφυγή στο στάδιο ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων» εκδ. Σάκκουλας 2019

ΗΛΙΑΔΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ «Δημόσιες Επιχειρήσεις» εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2016

ΚΑΪΔΑΤΖΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ «Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων» εκδ. Σάκκουλας 2006

ΚΑΡΑΜΑΝΩΦ ΜΑΡΙΑ «Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων. Βιώσιμο κράτος & Δημόσια Κτήση», εκδ. Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας 2010

ΚΑΡΜΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ/ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ/ΕΛΕΝΗ ΤΡΟΒΑ «Η κατασκευαστική δεισιπρία» εκδ. Σάκκουλας 2016

ΚΑΣΤΑΝΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ««Είς σημείον αντιλεγόμενον». Η νομολογιακή σφυρηλάτηση του περιεχομένου της δημόσιας υπηρεσίας ύδρευσης» σε ΕΔΔ 6/2022, σελ. 777-782

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ «Διαχείριση αποβλήτων – Επίκαιρα νομικά ζητήματα», εκδ. Σάκκουλας 2019

ΚΙΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ «Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα και Συμβάσεις Παραχώρησης», εκδ. Σάκκουλας 2014

ΚΙΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ «Η Οδηγία 2014/23/ΕΕ σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης» εκδ. Σάκκουλας 2016

ΚΙΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ «Περί του εν Ελλάδι κρατούντος συστήματος επίλυσης διαφορών εκ συμβάσεων εκτέλεσης δημοσίων έργων» σε Συλλογικό Σάκκουλας 2021 σελ. 139-159

ΜΑΝΕΣΗΣ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ και **ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ** «Κρατικός Παρεμβατισμός και Σύνταγμα» Γνωμοδότηση σε ΝοΒ έτος 29ο (1981), σελ. 1199 έως 1214

ΜΑΡΑΓΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ «Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα - Ο έλεγχός τους από τα Ανώτατα Ελεγκτικά Ιδρύματα - Η περίπτωση του Ελληνικού Ελεγκτικού Συνεδρίου», σελ. 451-467 σε Συλλογικό Νομική Βιβλιοθήκη 2016

ΜΕΣΣΗΝΗ ΜΑΡΙΑ «Η συμβατική παραχώρηση δημοσίου έργου» εκδ. Σάκκουλας 2013

ΜΟΥΖΟΥΡΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ «Η άσκηση διοικητικού έργου μέσω ιδιωτών» εκδ. Σάκκουλας 2021

ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ «Σχετικά με τις ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ και ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ και το ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ» της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 30.4.2004 COM(2004) 327

ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ «Η ανάθεση του διοικητικού έργου σε ιδιώτες : αποδυνάμωση ή αναζωογόνηση του διοικητικού δικαίου;» σε Συλλογικό εκδ. Σάκ. 2022, σελ. 97-119

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ «Συνεργασία Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων» σελ. 323-342 σε Συλλογικό εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2015 «

ΡΑΪΚΟΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ «Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων» εκδ. Σάκκουλας 2022

ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗ ΠΕΤΡΟΥΛΑ-ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ «Συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα-Εξελίξεις και προοπτικές», ΕλλΔνη 2/2013, σελ. 384-389

ΣΤΑΘΑΚΗ ΜΑΡΙΑΝΘΗ «Παρατηρήσεις στην ΣΤΕ 1886/2022 (7μ) - Αντισυνταγματικότητα της προκήρυξης σύμβασης ΣΔΙΤ για το σύνολο των εργασιών λειτουργίας και συντήρησης του εξωτερικού Υδροδοτικού Συστήματος (ΕΥΣ) της Εταιρείας Παγίων ΕΥΔΑΠ» σε ΠερΔικ 1/2023 σελ. 116-117

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «Δίκαιο Υδρογονανθράκων» Νομική Βιβλιοθήκη 2015

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «Περιβάλλον – Δημόσιες Συμβάσεις. Νεώτερες εξελίξεις και προβληματισμοί», Νομική Βιβλιοθήκη 2016

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «Δημόσιες Συμβάσεις – Κρίσιμα Ζητήματα και πρόσφατες εξελίξεις», Πρακτικά Συνεδρίου Τρίπολης 2 Οκτωβρίου 2021, εκδ. Σάκκουλας

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «Συ και δικαστής άριστος», εκδ. Σάκκουλας 2022

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «Το Βιώσιμο Κράτος» από την Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος εκδ. Σάκκουλας 2022

ΤΑΣΣΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ «Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ και σοσιαλιστική οικογένεια: Το παράδειγμα των Ανεξάρτητων Αρχών στην Ελλάδα», σελ. 1704-1706, σε Συλλογικό εκδ. Σάκκουλας 2022

ΤΑΧΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ «Παρατηρήσεις επί του Ν. 3389/2005 Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα» σε Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών, τεύχος 12/2005 σελ. 1245 επ.

ΤΡΟΒΑ ΕΛΕΝΗ «Οι συμβάσεις συνεργασίας ιδιωτών και Δημοσίου – ΣΔΙΤ» σε academia.edu, σελ. 1-28

ΤΣΙΡΩΝΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ «Αποκρατικοποιήσεις» εκδ. Σάκκουλας 2006

ΤΣΙΡΩΝΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ «Η νομική φύση των συμβάσεων σύμπραξης δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) του ν. 3389/2005», Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (ΕΔΔΔΔ) 3/2008, σελ. 604-627

ΤΣΙΡΩΝΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Σχολιασμός στις ΣΤΕ ΕΑ 141-142/2012 σε ΔιΔικ 2013 σελ. 248-253

ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ «Διαχείριση αποβλήτων και ιδιωτική πρωτοβουλία» σε «Διαχείριση αποβλήτων – Επίκαιρα νομικά ζητήματα» Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας 2019 σελ. 45-58

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ / ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΑΓΟΣ «Δημόσιες Συμβάσεις - Ερμηνεία κατ' άρθρο», εκδ. Σάκκουλας 2018

ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ ΚΩΣΤΑΣ «Ατομικά & Κοινωνικά Δικαιώματα» εκδ. Σάκκουλας 2023

